

România literară

Apare săptămînal sub egida
Uniunii Scriitorilor

Editor:
Fundatia România literară
Director general
Nicolae Manolescu

10-16 ianuarie 1996
(Anul XXIX)

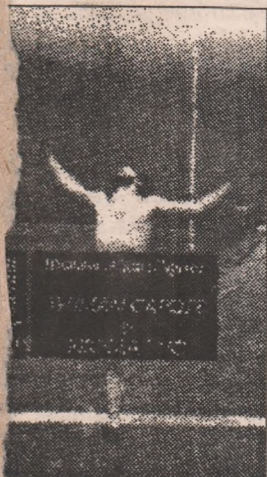
1

EDITORIAL

de Nicolae
Manolescu

Cronica literară

D.R. Popescu și fenomenele paranormale

(pag. 5)

olemici

Semnul adevărului

(pag. 8-9)

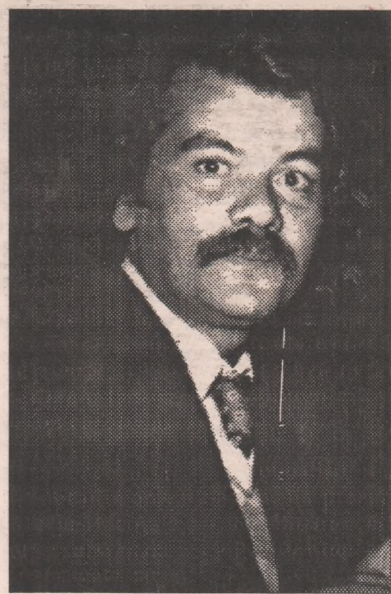
Schiță pentru gulagul românesc

(pag. 7)

Franz KAFKA:

Scrisori cătrefelice

(pag. 14)

Versuri de Ion Stratan

(pag. 4)

Drumul Damascului nu trece prin Balcani

(pag. 2)

0 lansare de carte și cîteva învățăminte

JOI, 28 decembrie 1995, a avut loc la librăria "Mihail Sadoveanu" din București lansarea a trei volume de cronici de film și interviuri ale dnei Eugenia Vodă: *Cinema și nimic altceva*, *Planeta cinema* și *Scurte întâlniri*. Despre conținutul cărților, cunoscut, de altfel, cititorilor *României literare*, în paginile căreia a apărut majoritatea articolelor aflate acum laolaltă, vom discuta altă dată. Editorialul meu are ca obiect lansarea culegerilor dnei Eugenia Vodă și unele învățăminte care s-au desprins din ea. Aș dori totuși să spun că autoarea este unul dintre comentatorii de film consacrați de la noi și că toate cronicile ei se citesc cu plăcere, pentru inteligența și umorul lor, devenind deseori adevărate radiografii ale fenomenului cinematografic actual, cu implicațiile lui morale, sociale și politice.

Cele trei cărți reprezintă debutul editorial al Fundației "România literară". La apariția lor, în condiții grafice foarte bune, a contribuit o parte a echipei noastre redacționale și tehnice. Tiparul a fost realizat la Tipografia Tims. Iată o premieră cu care avem dreptul să ne mîndrim. Am dori-o cu lungă urmare. Nu mai e cazul să insist asupra dificultăților unei astfel de întreprinderi. În al doilea rînd, aș menționa ocazia tipăririi în volum a cronicilor și interviurilor dnei Vodă: centenarul cinematografului. Am reușit să fim punctuali la întîlnire. Lucru, se înțelege, deloc ușor, pentru care se cuvine ca editorul să mulțumească tipografiei. În sfîrșit, cum am arătat deja, comentariile dnei Vodă au apărut înainte în *România literară* și în fostul *Supliment literar-artistic al "Scînteii Tineretului"*, condus de Ion Cristoiu, reflectînd un deceniu de preocupare stabilă a dnei Vodă.

Am vrut ca lansarea să fie un eveniment cultural, pe măsura însemnătății cărții. Am invitat presa și mass-media la librăria "Mihail Sadoveanu". Participarea a fost remarcabilă. Numeroase personalități din lumea filmului, și nu numai, precum și cititori ai revistei noastre au fost de față. Surprizele neplăcute n-au lipsit. Anunțul pe care l-am comunicat presei a fost publicat uneori ciuntit, în așa fel încît nu s-a înțeles mare lucru. Unele ziare au omis *România literară* și persoana directorului ei din textul anunțului. Nu omisiunea numelui meu ca atare mi se pare inadmisibilă, ci substratul ei, pe care-l bănuiesc. Același lucru s-a întîmplat și în relatarea de către "Actualitățile TVR", din seara de 28 decembrie. Cartea nu avea editor iar cei doi mari actori, dna Tamara Buciuceanu și dl. Victor Rebengiuc, care au citit fragmente din articole cu ocazia lansării, nu erau nici măcar menționați. Prezența subsemnatului (ca din întîmplare!) era semnalată fără legătură cu calitatea așa-zicînd oficială, de președinte al Fundației "România literară", care în definitiv îl adusesese acolo. În plus, mi se atribuia o remarcă, privind cinematograful, pe care n-o făcusem, trecîndu-se sub tăcere altele, care se refereau la cartea dnei Vodă și la rațiunile editării ei. Despre numeroșii și valoroșii participanți, mai nimic.

Scriu aceste rînduri fără surprindere, deși cu o anumită amărăciune. Dezinformarea funcționează, iată, și cînd e vorba de un act de cultură, nu doar cînd este în joc viața politică. Dna Eugenia Vodă a greșit rugîndu-mă să-i prezint cartea. Trebuia să se adreseze unui critic sau scriitor... apolitic. Ar fi fost în cîștig toată lumea: și autoarea, și editorul. Mă simt moralmente obligat să-i cer scuze pentru conul de umbră în care i-am aruncat, fără voie, lansarea admirabilei sale cărți. Și să trag din evenimentul cu pricina învățămintele necesare. Mai e oare nevoie să le înșir?

9979

CONTRAFORT

de *Mircea
Mihăieș*

Drumul Damascului nu trece prin Balcani

DE ȘASE ANI, de când observ cu un interes așezat profesional societatea românească, nu încetează să mă uluiască diferențele dintre noi. Simpla contemplare a diversității de interese, de obsesii, de interpretări ar trebui să-i pună pe gânduri pe cei care vorbesc, la modul general, despre națiune, comuniune de sânge, omogenitate etnică și alte gogorite asortate. Această banalitate sociologică explică, însă, totala incoerență a oricărui sondaj. Cineva din afară nu ar putea pricepe, nici în ruptul capului, incapacitatea majorității populației de a sesiza cine îi vrea răul și cine îi vrea cu adevărat binele.

O posibilă explicație provine din faptul că în România se trăiește încă într-o lume mitologică. La noi, vremile Mioriței și ale Meșterului Manole nu numai că n-au apus încă, dar ele și-au atins epoca de aur. Incoerența judecății politice a electorului mediu din România ar arunca în aer, în orice țară normală, cele mai sofisticate programe de calculatoare. La noi, ele sînt considerate semne firești ale tranziției. Dar spre ce tot tranzitam noi de șase ani de zile? Răspunsul nu-l cunoaște, desigur, nimeni. Putem vorbi doar despre faza pe care deja am trăit-o.

Pînă în clipa de față, am tranzitat, după cum urmează:

Dinspre un guvern Verdet (de douăzeci de minute), spre un guvern Roman - parcă ceva mai lung, și infinit mai contondent. Dinspre guvernul Roman, spre guvernul Stolojan. Adică, dinspre faza romantismului tumultuos, spre faza realismului păgubos. În sfîrșit, stafidele din cozonac, omnipotentul guvern Văcăroiu.

Am tranzitat dinspre Securitate spre S.R.I., iar pe drum am constatat că tranziția a făcut nenumărați plozi ilegitiimi: spionaj exterior, servicii secrete ale armatei, serviciile de informații ale președinției, ale primului ministru - ca să nu mai vorbim de organizațiile parainformative în slujba unor partide, precum acela al lui Vadim Tudor.

În această mare confuzie, nu e nici o mirare că românul una gîndește, alta zice și alta face. Duplicitarismul a devenit nu numai a doua noastră natură, ci un mod de existență. Problema tulburătoare e următoarea: am fost întotdeauna așa, ori am devenit după 1990? E greu de crezut că un popor se poate schimba peste noapte. Drumul Damascului nu trece, din păcate, pe unde am dori noi să treacă. Oricît ar fi de dură, se impune cealaltă concluzie: că am fost întotdeauna așa cum, cu spaimă, ne descoperim astăzi. Ceaușescu a fost doar acoperămîntul, doar întîmplătorul mușuroi de resentimente care ne-a anulat adevărata natură.

Sigur, e delicat și chiar irelevant să faci astfel de generalizări, pentru că ele se bazează doar pe intuiții și, poate, pe informații parțiale. Mai corect ar fi să spunem că nu există o singură Românie, ci mai multe. Așa după cum fiecare partid care evoluează în acest moment pe scena politică e un *mixtum compositum* în care înfîlnești toate nuanțele și inten-

sitățile spectrului, tot astfel societatea românească e divizată de interese prea arareori armonice. N-am avut ochi să le vedem de la bun început, din decembrie, 1989, dar ele existau, erau acolo, sub privirile noastre.

Exista, mai întîi, interesul panicat al armatei de a trece drept eroină a revoluției, și nu principală forță de reprimare a acesteia. Exista interesul comuniștilor de a-și perpetua, cu orice mijloc, puterea. I-am învinuit, adeseori, pe activiștii de partid pentru lășitatea și servilismul lor. Nesimțirea lui Ilie Verdet de a propune un guvern comunist în timp ce, la nici treizeci de pași, mulțimea în delir cerea aruncarea din balcoane a bolșevicilor, a fost, orice am zice, un semn de curaj. Sau de nesimțire?

Exista interesul securiștilor de a poza în îngeri salvatori ai nației, cînd ei n-au făcut decît să se căpătuiască în timp ce mimau competența și patriotismul. Dacă erau atît de competenți, de ce au rămas cu gura căscată, total nepregătiți să facă față furiei populare din iarna lui 1989? Răspunsul nu e filozofic: pentru că, toată viața lor, nu s-au ocupat decît de tăierea frunzelor la cîini. Altceva decît detectarea dușmanilor țării era înscris în agendele lor: și anume, cum să se chivernisească mai din gros. Trecerea post-decembristă de la statutul de gradați la cel de negustori n-are de ce să ne uimească: vechii noștri securiști fac astăzi la lumina zilei ceea ce, pe vremea lui Ceaușescu, făceau pe de-ascunselea.

Exista, apoi, interesul unei largi părți a populației de a dormita în servicii care nu le oferă mari satisfacții, dar îi ajută să trăiască de pe azi pe mîine. Incapabili de mari mobilizări interioare, ei se mulțumesc cu avantajul meschin al unui salariu "garantat", cu mediocritatea penibilă a unei vieți de tîrîtoare.

Exista și ideea fixă a țărânului că a primit pămîntul direct din dota lui Ion Iliescu și că toți ceilalți politicieni nu visează altceva decît să li-l confişte și să-l dea Regelui și moșierilor din străinătate. Nici criza grîului, nici refuzul încăpățînat de a-i ajuta pe cei care asigură hrana țării nu reușesc să-l cîntească pe țărânul român din această convingere parcă sculptată în piatră.

Să ne mai mirăm, atunci, că apariția oricărui reformator e dinainte compromisă? Că cei ce vorbesc de Europa și de N.A.T.O. au toate șansele să se adreseze - în cel mai bun caz - unor surzi? Că orice politician care propune altă formulă decît aceea cu care echipa lui Ion Iliescu a împuiat, de șase ani, urechile cetățeanului nu are sorti de izbîndă? Că numai discursul, numai promisiunea deșartă și pâlăvrăgeala naționalistă au oarecare speranță de a străpunge dopurile de ceară pe care o națiune de adepți ai lui Ulise și le-au înfipt în urechi parcă pentru vecie?

Alegerile viitoare le va cîștiga cel care va ști să arunce spre electorat minciunile cele mai grosolane și promisiunile cele mai inepte. Patul germinativ e gata pregătit. Populația așteaptă doar plantarea seminței. Fie ea și sîmînța celei mai sterpe dintre buruieni.

POST-RESTANT

de *Constanța
Buzea*

FAPTUL că scrieți versuri oarecare, ca tot omul care are (sau nu are) probleme în amor, nu trebuie să vă neliniștească, deoarece textul în proză este excelent condus, are și tensiune și umor, are un aer natural plăcut și ține pînă la capăt interesul cititorului fratern. Din loc în loc însă, poetul frustrat care sunteți lovește fraza serioasă a narațiunii cu câte-o metaforă de un comic la urma urmei nevinovat, dar la care bunul cititor se crispează, dacă nu izbucnește în rîs. Să dau un exemplu, două, cinci? De ce nu? Iată: *Acum Vasile avea în față un om agitat dintr-o dată, ca apa unei fântîni în care intră brutal ciutura; Gîndul că ar fi putut s-o piardă pe Sorina dintr-o curată prostie i se puse în gât ca un lift rămas între etaje; Fetele și pisicile simt cînd se prăbușește tavanul chiar înainte ca acestuia să-i treacă prin grindă că se va prăbuși; Angelica plecă furioasă, mâinile ei balansându-se pe lângă corp de parcă ar fi căutat un gât pe care să-l strîngă sălbatic și letal; Cei doi îndrăgostiți dispărură în întunericul ce prinse a-și târî prin frigul din ce în ce mai îndrăzneț, primele stele. Nu se poate lăsa numai pe seama fanteziei eroului nici expresia uimitoare pe-o gleznă de plai, de un prost gust garantat. Revenind la poezii, importantă mi se pare a fi una singură, *Perpetuare*, dar fără versurile 9,10 și 11. Aș avea o mică rugăminte. Vreau să știu care este sensul verbului *a beldisi*, *beldisire* dintr-o propoziție a dv.: *Tot căutînd..., am ajuns la beldisirea supremă a neuronilor...* În dicționarele pe care le am în casă, între *beldie* (par lung, cotor) și *beldiță* (pește mic), nu mai există nimic. (Iulian Mardar, Galați) ● Poeme sentimentale foarte complicate, de criză de identitate, epurate de orice căldură și de firesc. Poeme de căutare lentă și de înțelegere înceată de sine în care abundă termenii abstracti, *absolutul*, *viziunea sufletului*, *iubirea acoperită de ură contra convenționalismului*, *blazoane făcute majoritatea din nemetal*, *faze pompoase admirate în unanimitate aprobate cu bucurie*, *Dumnezeu mîniat*, *mi-a concediat inimile...* Dar, undeva în adînc, se întîmplă ca instinctul de conservare al speciei lirice să se revolte și să trimită la suprafață semnele bune ale talentului însetat de simplitate și firesc. Oricît de confuz ar fi poemul *Probleme cerești*, el este de fapt povestea, în roz, a unei Cătăline seduse de un înger roz, murdar și prăfuit. În *Tu și Eu* prima strofă și primele trei versuri din cea de a doua, ca și versul de final al poemului sunt memorabile. *Ruptă de tine* demarează greu, dar cele trei strofe de final sunt de asemenea de reținut. Poemul dedicat lui Cioran e neizbutit. Nu-l poate salva nici măcar ideea cioraniană cu care îl încheiați, privitoare la *organele noastre înzestrate cu o vastă memorie*. (Diana Stasco, Ploiești) ● Pentru gândurile bune și urările de sănătate pentru Noul An, îi mulțumesc atît eu cît și colegii mei, cu aceeași admirație și cu bucuria pe care ți le-am arătat de la bun început. Te așteptăm cu poezii, mulțumindu-ți cu acest prilej și felicitîndu-te pentru cele două cărți apărute în vară. (Cosmin Nicolae, Buzău) ● Cu siguranță că intenția contează, ca întotdeauna, dar nu e și îndestulătoare pentru a reține atenția cititorului. Nu uitați că și el e om, și dacă e nemulțumit, cum sunteți și dv., are motive întemeiate. E bine să fiți un pic pretențios cu celălalt, cum bine este să-i ofiliți elanurile exagerate și prea buna părere despre sine. Despre *Lest aruncat de zei* nu pot spune decît că am îndoilei că aceasta e calea cea bună. Cum corect și spuneți la un moment dat, *aici este doar o idee, o încercare, poate chiar o incantare*. Greu de trecut peste acel *doar* și peste acel *poate*, dar să sperăm că lumina va intra, chemată de magia cuvîntului, în casa poetului tînăr. (Petre Lența, București).*

Editată de

România literară

- Fundația "România literară" director general Nicolae Manolescu;
- cu sprijinul Fundației Soros pentru o Societate Deschisă

Redacția: Nicolae Manolescu - director, Gabriel Dimisianu - director adjunct, Alex. Ștefănescu - redactor șef, Mihai Pascu - secretar general de redacție, Ioana Părvulescu, Andreea Deciu (critică și istorie literară), Constanța Buzea (poezie, proză), Cristian Teodorescu, Mihai Minculescu (publicistică), Eugenia Vodă (film, muzică), Marina Constantinescu (teatru, plastică), Adriana Bittel (externe), Anca Firescu, Mihai Grecu (secretari de redacție), Nina Pruteanu, Ruxandra Dinu, Alexandra Voicu (corectură), Victor Ciupuliga (fotoreporter).

Administrația: Fundația "România literară", Calea Victoriei 133, sector 1, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod 71341. Cont în lei: B.R.D., filiala Pipera, 4072996100089. Cont în valută: B.R.D., filiala Pipera, 1520796100089. Elena Raicu (contabil șef), Corneliu Ionescu (șef serviciu difuzare, tel. 650.33.69.), Andriana Fianu (correspondență și difuzare în străinătate), Elena Hurducaș (secretariat).

Correspondenți: Gabriela Melinescu (Stockholm), Dumitru Radu Popa (New York), Tudor Olteanu (Amsterdam).

Tehnoredactare computerizată: Fundația "România literară" - Anca Firescu, Mihai Grecu. Introducere texte: Geta Gheorghiu.

E-MAIL: romlit@romlit.sfos.ro

Absenții

A M urmărit și eu, în mai multe publicații, tradiționalele anchete despre anul cultural abia încheiat, curios ca toată lumea de păreri avizaților în materie. Și revista noastră a publicat, în numărul trecut, chiar în această pagină, o astfel de anchetă, la care au răspuns treisprezece proeminenți scriitori. Unii au formulat o impresie generală despre situația culturii (literaturii) în anul ce trecu, alții au enumerat câteva titluri de cărți, românești sau traduse, socotite de ei importante, iar alții, în sfârșit, au numit câteva "manifestări" ce s-au ridicat, după ei, la anvergura de evenimente (întâlnirea de la Neptun cu scriitorii din diasporă, vizita lui M. V. Llosa ș.a.).

Nimeni însă nu știu să fi amintit, la noi sau în alte reviste, de reuniunea ANUC ("Alianța Națională a Uniunilor de Creatori"), desfășurată la mijlocul lui decembrie trecut, timp de trei zile, la Sala Mică a Palatului. Tema centrală pusă în dezbatere: "Starea artelor în România de azi".

Se ivește întrebarea: este dreaptă sau nu această neluare în atenție a reuniunii ANUC de către cei chestionați în legătură cu evenimentele culturale ale anului consumat? Sau mai direct: a fost sau nu reuniunea ANUC un eveniment al anului cultural 1995?

Răspunsul meu, ca unul din participanți, în toate cele trei zile, la reuniune, este simplu: merita să fie un eveniment dar nu a fost.

Prin ce merita? Merita prin faptul că pentru prima dată la noi exponenții tuturor profesiunilor artistice (scriitori, muzicieni, actori, cinești, arhitecți, plasticieni) au avut prilejul să dezbată laolaltă chestiuni de interes comun. Și nu teze generale, teorii despre artă, ci idei practice, soluții de a face față crizei prin care trece societatea românească și care îi lovește și pe ei cu extremă violență și cruzime. Și nu doar pentru a le discuta, aceste idei și soluții practice, dar și pentru a le da curs, pentru a le aplica prin punerea în funcțiune a unor mecanisme armonizate. Dacă separat, până acum, Uniunile nu au putut face mai nimic, de pildă, în obținerea unei legi a drepturilor de autor echitabile, ori a unei legi a sponsorizării care să stimuleze sprijinirea actelor de

cultură și nu, dimpotrivă, să descurajeze această sprijinire, cum procedează, aberant, legea de curînd adoptată, dacă separat, așadar, Uniunile nu au reușit mai nimic să facă în favoarea, îndreptățită, a celor care le compun, poate că reunite în ANUC vor reuși totuși ceva: prin conjugarea eforturilor, a mijloacelor, a ideilor și chiar, la urma urmei, prin sporirea prestigiului în fața Puterii, despre care bine spunea cineva că mai mult decît calitatea partenerilor de dialog (ca să nu spunem a adversarilor) o impresionează numărul acestora.

Și a mai fost un motiv pentru care întîlnirea inițiată de ANUC ar fi meritat să treacă drept un eveniment al anului cultural 1995: ținuta înaltă măcar a cîtorva din intervențiile rostite acolo: a lui Pascal Bentoiu, a lui Octavian Paler, a lui Mircea Martin, a lui Nicolae Brînduș, a lui Varujan Vosganian, a lui Adrian Beldiman, a lui Dorin Ștefan, a lui Dan Marin, a lui Radu F. Alexandru, a energicului președinte al Uniunii Compozitorilor, Adrian Iorgulescu și, de ce n-am spune-o, a președintelui Uniunii noastre, Laurențiu Ulici. Toate la obiect, tăioase, inteligente, nebătînd cîmpii, unele spirituale, sarcastice, altele în notă accentuat gravă, dramatică.

Și totuși, cu atîtea bune premise, reuniunea inițiată de ANUC, la mijlocul lunii trecute, nu a izbutit să se impună drept un eveniment. Din ce motive?

Poate vor fi fost și altele însă unul a fost, după mine, decisiv: mulțimea absenților.

Lucru ciudat! Dacă nu ideile, dacă nu principiile, dacă nu sfintele idealuri, măcar interesele grav amenințate, ale fiecăruia în parte și ale tuturor la un loc, să fi adus în sală un număr mare de membri ai celor șase Uniuni ce compun Alianța. Dar cîți au fost? În niciuna din zile mai mulți de o sută și de patru ori pe atîta scaunele goale. Sala arată dezolant de aici, de la prezidiu, a exclamat la un moment dat Adrian Iorgulescu, nemulțumit, iritat, dar și contrariat de o dezinteresare căreia cu greu i se pot găsi explicații. Poți obosi să aperi o idee, cum spuneam înainte, un principiu, un ideal, cînd simți că toate

șansele de a le impune îți sînt refuzate, interzise, dar instinctul elementar al ființării, cînd ești amenințat cu anularea, nu e firesc să te aducă alături de cei primejduiți ca și tine, spre a înfrunta răul împreună? Așa credeam, dar iată că lucrurile nu stau chiar astfel. Acum vreo trei ani, Nicolae Breban s-a zbatut să organizeze un sindicat al publicațiilor culturale, pîndite de distrugere, pentru apărarea drepturilor celor care le slujesc ș.a.m.d. S-a zbatut fără a fi reușit însă, pînă la urmă, nimic. Azi, pentru atingerea aceluiași teluri, și încă a altora, desigur, există această Alianță a Uniunilor de creatori, cu mai mulți sorti de a izbîndi, poate, decît neînchegatul sindicat, mai puternică, oricum, măcar prin faptul că îi implică pe mai mulți. Dar Breban a fost unul dintre absenții de la întrunirea de care vorbesc. Încă mai înainte, în toamna lui 1990, Sorin Dumitrescu aduna semnături la fosta Casă a Științei pentru constituirea Alianței Civice, un organism de luptă, de protejare a drepturilor cetățenești, de împotrivire la abuzurile Puterii, cîștigîndu-mă, ca și pe alții, printre aderenți. Acum și Sorin Dumitrescu a fost printre absenții de la întrunirea ANUC. De ce? Li s-au împlinit, acestor mari contemporani ai noștri, vorba poetului, toate profețiile politice? Dar eu, de fapt, numindu-i pe Breban și pe Sorin Dumitrescu nu m-am referit la ei ca persoane, și accept că fiecare va fi avut motive puternice să nu fie de față la reuniunea ANUC. Eu m-am referit, numindu-i, la tipul de atitudine, de reactivitate pe care ei îl întrușipează sau l-au întrușipat pînă nu demult. Dacă nu neapărat pe ei, pe alții, asemeni lor, mă așteptam să-i întîlnesc în decembrie trecut la Sala Mică a Palatului. Așteptare înșelată.

Astfel stînd lucrurile cu acest eveniment cultural ratat, nu are dreptate Gheorghe Grigurcu să afirme, în răspunsul la ancheta din *România literară*, că marele, senzaționalul eveniment al lui 1995, în ce-i privește pe scriitori, pe artiști, a fost *supraviețuirea*? Măcar de l-am putea evoca și în anchetele similare de peste un an.

Gabriel Dimisianu

Semnul de recunoaștere

O zei voi nu știți ce-i iubirea

N-ați călătorit niciodată pînă la tărîmul

Cuvintelor sinucigase

Poate-aș fi cutezat să vă fiu semnul

De recunoaștere

Cîtă vreme aveam

Un fraged asfîntit pe buze

Și presimțirea deznădejdi răsfoind

valurile

Dar vezi îmi spuneam

Trebuie să închin cea de pe urmă visare

Și astfel prin mine

Firele de nisip alungau veșnicia

Albindu-mi rănile

Și așa de tîrziu mă serba o poveste

neîncepută

Una din acelea pe care vi le înfățișam

La întîia despărțire

Nicolae Cristian

Cinematograf

LA 28 decembrie sărbătorim una dintre cele mai spectaculoase victorii umane - o victorie obținută pe terenul dificil al tehnicii transformate în spirit pur.

Există vreo dată la care să sărbătorim nașterea poeziei? Dar a muzicii ori a teatrului? Originea li se pierde în noaptea timpurilor: însăși nașterea lor a suscitată variate ipoteze, care se înfruntă pînă astăzi, fără ca vreuna dintre ele să fi obținut izbînda. Mirarea continuă pe care ne-o provoacă Arta, cu majusculă, a făcut pe mulți filozofi și poeți să-i găsească acesteia o origine pur și simplu divină, deci în afara oricărei discuții.

Divinitatea se amestecă discret în cele umane. Altfel n-ar fi lăsat ca lumina ecranului ce va străbate secolul XX să fie inventată de altcineva decît de frații Lumière. Spre deosebire de alte arte, cinematografului îi putem determina nu numai o origine certă, ci și data sigură de apariție - 28 decembrie 1895. În primele decenii de după ivirea ecranului magic,

oricare estetician ar fi surfis disprețuitor la auzul pronunțării împreună a cuvintelor *cinematograf* și *artă*. Marile sinteze estetice din prima jumătate a secolului nostru, de la Croce la Lukács, au ignorat suveran cinematograful. Esteticianul-profesor Mihail Dragomirescu, autor al unui sistem de inspirație germană secol XIX, își făcea un titlu de glorie din a nu fi călcat toată viața în vreo sală de cinema. Doar Tudor Vianu, cu timiditatea-i specifică, încerca - în 1939 - o omologare a noii arte, înainte ca André Malraux să fi proclamat, pe neașteptate, cinematograful drept artă a viitorului.

De nenumărate ori în istoria omenirii tehnica s-a asociat cu spiritul pentru a perfecționa o artă. De la lăuta primitivă care acompania, în secolul XII, poezia lirică a trubadurilor și pînă la scena turnantă din secolul XVIII, tehnicienii inventivi și-au dat mereu mîna cu artiștii. Dar cinematograful lasă în urmă toate celelalte tentative. Pentru prima oară tehnica s-a transformat în artă printr-un

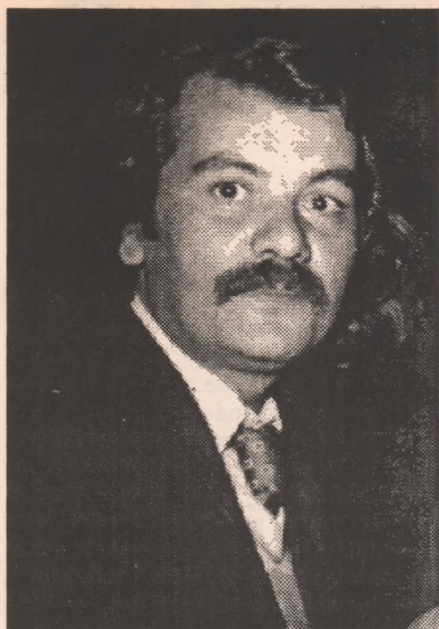

MIC DICȚIONAR

de Mihail Zamfir

efort de voință, într-o artă complementară absolută, făcută să materializeze vise refulate de secole. Prim-planul permite sesizarea gesturilor minuscule ori a mimicii, așa cum doar marii scriitori reușiseră, extrem de rar, să o facă; iar marile cadre, inspirate unesc imaginea, cuvîntul, zgomotele naturale și muzica în fulgurări sintetice, la care artiștii visaseră în zadar secole la rînd.

Astăzi, succesul cinematografului s-a transformat în triumf, dar într-un triumf de proporții alarmante. Pentru miliarde de oameni, filmul nu numai că este artă, dar el a ajuns să fie Arta pur și simplu, unica la care au acces și pe care o acceptă. Ca orice întreprindere umană, și victoria strălucită ce pleacă de la lumina fraților Lumière conține partea ei de tenebre.

Ion STRATAN

Același altceva

*“Să lăsăm exhaustivitatea
pe seama celor
care se mulțumesc numai cu atât”*

Tzvetan Todorov

1
Același cântec pe care-l fredonez cu
coatele lăsate pe bord și spatele la
proră

2
Același cântec învățat sub un nuc
sau dintr-o ghindă în care fluierai

3
un cântec brusc, asemeni respirației
gură la gură cu orizontul opac

4
un cântec de care mă despart
cum se desparte castanul de frunză

5
odată va fi altceva, poate un
strigăt, cum ar zâmbi plămânii
iertăți de foc

6
Înțeles al melodiei ca o nuntă
de argint cu inelul cuvintelor

7
Totul a trecut - bandajat, revenit,
Tăiat pe frunte de un gând târziu.

8
Aici nu e loc pentru cântece

acum, cel puțin

9
Acum e loc pentru o strigare
a primei licitații de cuvinte

10
cum ar fi liotă, ciopor, litotă
topor, fereștrău sau labirint

11
De aici poemul își vine în fire
Se îndreaptă din mijloc și pornește
Spre orizont, adică spre sine adică

12
Se bate miezul nopții poemului
cât ceasul toarce timp pe etajeră

13
asemeni unei deținute din secțiunea
civilă a marii închisori

14
Nu am chef de vânat pentru că
eu am poftă de carne

15
Nu am poftă de pescuit, pentru că
totul a fost pescuit

16
Și venim prea târziu pentru
ceasurile noastre întoarse în inimi

17
umilite de arcul prea tare, date
peste cap de orele sumbre ale dimineții
de ieri

18
Acum încep un cântec de la începutul lui,
adică de la vânt, adică de la valuri

19
Când va fi liniște,
creionul va fi bradul pe care
îl împodobesc

20
cu două-trei cuvinte de peste an
expresii ale unei vieți demodate

21
trăită în grijă și scris,
asemeni tuturor vieților

22
deci vă las cu bine, vieți ale mele
căzute în virtual ca într-o prăpastie

23
deci vă las cu bine

24
Acum ar fi timp de un cântec. Dar
fără cuvinte, parole, convenții, tăceri

25
de o neîntrerupere

26
însă cum viața Arată,
acest cântec nu este firesc

27
Și dacă am spune firesc “te iubesc”
firului de iarbă căzut din cer, ce
culoare ar avea cuvintele noastre?

28
De curând am simțit timpul
comprimându-se

29
De curând am simțit că nu mai sunt
și cuvintele merg într-o horă departe.

30
Acum le opresc și le pun piedică.

31
Nu am trăit pentru voi - îmi
vine să spun, dacă nu aș minți

32
Mimesis al unui altfel de mimesis
imitare al unei alfel de măști

CERȘETORUL
DE CAFEA

de Emil
Brumaru

Formula 1

SE cățarau unii peste alții, fiecare vroia s-ajungă în vîrf, mușuroiul fremătător își schimba țuguiul cît ai mișca pavilioanele urechii (clipitul se demodase, pupilele rămîneau permanent descoperite, umectarea corneei fiind considerată sentimentaloidă, se “purta” globul ocular fix, dur, bombat rece către plus și minus infinit). Tăbărau în neștire, nevlăguiți de îndoieli, legitimați de tipuritură tricolotarde, vadimice pînă la delir. Se înciorchinau, boabe enorme, în struguri animalii, așa, numai să-i zdrobească tandru teascul țărișoarei, dintr-o necesitate mustoasă, avidă de aer turburel și pastramă cu mămăliguță ondulată, fierbinte în cugete, aromată bărbătește în simțiri. Umileau locvace pe ceilalți, insultau din plăcerea pură, purpurie, a înjurăturii grase ca jumara. Trăiau beția de-a încinge clipa, sorbindu-i, scurt, măduva dulce, golind țeava osului, pupat apoi drept fluier dalb pe plaiuri. Debandadele, prelungite noaptea de coșmărele, uitucul Freud nemaitransformînd realitatea în broderii, mă măcinau, totuși, la crieri. Noroc că-mi cumpărasem din timp cuie de mărimi varii și-un ciocan de platină, cu coada îndemănoasă. Neprididind să descriu amănunțit, luam tărăboaiile cotidiene (rețeta o găsisem în *Manualul tîmplarului fericit!*) și le băteam pe niște scînduri solide, late, pe urmă le stivuiam, spre a le folosi mai tîrziu, în magazia magnifică din spatele casei. Și așteptam încrezător, spiralat în sine, ca orice escargot de formula 1, curba propice fîșnirii. Iar soarele exploda, pneu anti-derapant, în fiece, pe cer și în țeastă!!

33
Suntem cu toții de față

34
Și cu aceasta, o mână spală pe alta

35
care scrie cu un cot sprijinit

36
arătînd ceva departe

37
Deocamdată, odată

38
Deocamdăți, de două ori

39
Toate lucrurile bune sunt trei

40
și Timpul este Trei peste ploaie,
morminte și nori

41
Nu îmi mai întreb inima dacă
a iubit

42
Nu îmi mai întreb cuvintele
dacă m-au plăcut

43
Acum tac, pe marginea ploii

44
Cu mîna nescrisă atîrnînd ca un șal

45
Și cu mîna scrisă ca o spânzurătoare
de cuvinte

D.R. Popescu și fenomenele paranormale

SUBINTITULATĂ, dintr-un capriciu, "romantz", cea mai recentă carte a lui D.R. Popescu, *Truman Capote și Nicolae Tic*, este de fapt o culegere de povești de dimensiuni diferite (cea mai scurtă, *Avion de ocazie*, are mai puțin de o pagină, cea mai lungă, *Truman Capote și Nicolae Tic*, șaiszeci de pagini). Autorul a rămas cel pe care îl știm de peste douăzeci și cinci de ani și anume din momentul în care, influențat de Faulkner, a renunțat la construcția epică tradițională și s-a angajat în scrierea unei proze mizând pe discontinuitate și pe utilizarea mai multor voci narrative. Există însă și o noutate. În acest volum, D.R. Popescu își afirmă pentru prima oară ambiția de a scrie proză fantastică.

În povestirea *Cartea transformărilor*, este vorba despre un posibil asasinat săvârșit de un român stabilit în America în cursul unei scurte reveniri în România. Mircea - așa se numește expatriatul - sosește cu avionul, îl aruncă de la etajul cinci al unui bloc pe cel care îl împiedica să-și ia fiica în Statele Unite și dispare fără urmă, parcă ridicat de o forță miraculoasă în cer. Naratorul face o paralelă între această descindere pedepitoare și pogorârea din țării a împăratului chinez Fo-Hi, așa cum este relatată într-o carte a lui Jacques Bergier.

În *Oul de sub stele* ni se povestește că un sătean, Iezechel, vede noaptea, la lumina lanternei, "între gluga de coceni și soprul cu fân" un animal ciudat, ceva între vițel, capră, mînz și porc, iar relatarea sa de a doua zi despre această întâmplare, deși inițial este respinsă ca fantezistă, ajunge să obsedeze tot satul.

În *Magdolna*, personajul principal este chiar femeia care poartă acest nume neobișnuit. Ea se mărită succesiv cu mai mulți bărbați, pentru că fiecare dintre ei, la scurtă vreme după căsătorie, moare. Curiozitatea constă în faptul că de la fiecare îi rămâne câte un băiat și că toți băieții seamănă leit cu primul ei bărbat, Toader.

În *Drumul spre Tismana*, apare o fată frumoasă și misterioasă, îmbră-

cată în alb, care, făcând autostopul pe o șosea care duce spre Tismana, îi tulbură pe nefericiții șoferi și îi determină, surzătoare, să intre cu mașina în copacii de pe marginea drumului, să se răstoarne etc. Ea este prezentată la un moment dat, explicit, ca un "înger al morții".

În *Mestecenii negri de la Cheia* este adus în prim-plan un cuplu straniu, format dintr-o văduvă și un văduv, Ina și Vlastimil. Ei i-a murit soțul curentându-se cu aparatul de ras electric, lui i-a murit soția într-un accident de mașină, cu el însuși la volan. Istoria se repetă, Vlastimil are un nou accident de mașină și Ina este gata-gata să moară, dar până la urmă moare chiar el, în baie, curentându-se cu aparatul de ras electric. În toate aceste întâmplări este implicat și un câine de pripas, roșcat, care poate fi inocent, dar poate fi și diavolul, ca pisica din *La hanul lui Mânjoală*.

În *Poarta grăului* ne este înfățișat diavolul însuși. La început credem că este vorba doar de halucinația unui țăran, Emil ("...Aa! strigă și ridică furca și o aruncă!... buf! Coarnele se-nfipseră ca într-un sac. Un scâncit, un behăit, o scremătură! Și Emil văzu cum acel ins... invizibil o luase spre moară, cu coarnele furcii înfipse în el! Coadă furcii stătea în sus, cam la doi metri de pământ! Îl lovea în piept? Ca un pârțait, niște picuri de sânge... Tâsniră, puturoși. Apoi namila o luă la goană, spre moară... și furca ieși din el și căzu pe pământ..."), apoi ni se aduc probe materiale ale existenței lui ("Și totuși, privind spre un cot al gropii, cam la un metru și ceva de la suprafață, acolo unde se îngemăna stratul de nisip cu argila, văzu o scobitură, neagră, și din ea, atârînd, două picioare, lungi, de țap, cu copitele fleșcăite, și o coadă subțire, neagră, ca un bici. Deci, deci... voise să intre în pământ, dar îi secaseră puterile și, murind, nu mai încăpuse tot în pământ, de-i rămăseseră copitele afară din pământ, îmi!...").

În *De la Teiuș la Stremț* este vorba despre un bătrân țăran, Trif, care stă de vorbă adeseori, în grădină, cu un

prieten de-al său, Viorel, deși acesta a murit de multă vreme, în război. Nu știm dacă totul se explică printr-o dereglare psihică a bătrânului, sau dacă Viorel chiar își face din când în când apariția.

În *Magnus* ni se povestește că o femeie aparent inofensivă, Danteluța, are puteri vrăjitoarești. Ea măsoară cu cordonul unei rochii umbra unui câine și, când aruncă cordonul în groapa săpată pentru fundația unei clădiri, câinele moare. În finalul povestirii, Danteluța măsoară, cu alt cordon, pe furiș, și umbra soțului ei, care de multă vreme o înșală...

Acesta este genul de subiecte care îl preocupă în momentul de față pe D.R. Popescu. Ele au ceva pueril și par desprinse din filmele *horror* sau din *thriller*-urile difuzate de posturile t.v. la miezul nopții. Sau par preluate din sutele de cărți - publicate în ultimii ani - despre așa-numitele "fenomene paranormale", de fapt născociri ale unor publiciști de mână a doua dispuși să folosească orice mijloc pentru a-i atrage pe cititori. Sunt și unele excepții - de pildă *Truman Capote și Nicolae Tic* face parte din altă serie, aceea a narațiunilor polițiste onirice, inaugurată de D.R. Popescu cu *Dumnezeu în bucătărie* -, însă, în general, preferința scriitorului se îndreaptă în prezent spre un ocultism ieftin, din categoria celui fabricat pe bandă rulantă de cultura pe care francezii o numesc ironic "Coca-Cola".

D.R. Popescu face încercări vizibile de a ridica această literatură comercială la rangul de literatură, de a transforma senzația de groază într-un sentiment al fantasticului. Mijloacele de care se folosește sunt însă rudimentare. Sau sunt sofisticate, dar utilizate cu stângăcie.

De pildă, scriitorul își închipuie că induce cititorului o stare de neliniște

Dumitru Radu Popescu, *Truman Capote și Nicolae Tic, romantz, București, Ed. Eminescu, 1995 (proză scurtă). 280 p., 3876 lei.*

descriind o natură ieșită din tâțani. Procedul, uzat moral de multă vreme și truvabil azi doar în compunerile elevilor, nu mai dă rezultatul scontat:

"Vântul nu mai avea nici o rușine. Amețea tîntării în zbor, doboră merele, făcându-le să pocnească, lovindu-se de țărâna uscată și tare ca asfaltul, răsuca coroanele teilor ca pe niște sfârleze." (*Cartea transformărilor*)

"Era ajunul noului an și ei stăteau, unii, în cămăși, pe afară, dădeau la vite, aduceau lemne la cuptoare și priveau cerul cu uimire: așa căldură nu se mai văzuse!..." (*De la Teiuș la Stremț*) etc.

Altă metodă, de data aceasta complexă, dar folosită greoi, fără grație stilistică, o constituie realizarea intenționată a unei proze eterogene, în care povestea propriu-zisă se amestecă inseparabil cu scene de viață din afara ei, cu diverse istorii spuse de personaje, cu aluzii mitologice etc. Rezultă un conglomerat epico-digresiv care face lectura dificilă, dar nu înobilează întâmplările fantasmagorice povestite. Acestea ni se înfățișează în continuare asemenea unor "fenomene paranormale" în loc să dea o sugestie de metafizică.

Cărți primite la redacție

- Al. Philippide, *Poezii*, antologie, prefată, tabel cronologic, repere critice și bibliografie de Antoaneta Tănăsescu, București, Ed. Albatros, col. "Lyceum", 1995. 158 p., 1550 lei.
- Horia Ziliu, *Între două nopți*, poeme, Iași, Ed. Junimea, col. "Magul călător", 1995. 64 p., 1300 lei.
- Mariana Șora, *Rătăcire*, roman, București, Ed. Fundației Culturale Române, 1995. 120 p., 1530 lei.
- Constantin Abăluță, *Aceleași nisipuri*, București, Ed. Cartea Românească, 1995 (poeme). 120 p., 1530 lei.
- Liviu Antonesei, *Jurnal din anii ciomei: 1987-1989. Încercări de sociologie spontană*, Iași, Ed. Polirom, 1995. 192 p., 4200 lei.
- Petru Marinescu, *Spectacol de unul singur*, prefată de Valeriu Găruțescu, București, Ed. Vimar, 1995 (poeme). 116 p., 2400 lei.
- Gheorghe Istrate, *LV*, versuri, cu un cuvânt înainte al autorului, Buzău, Biblioteca județeană "V. Voiculescu", 1995. 68 p., preț neprecizat. Și: *Ritual/Rite*, versuri, ediție bilingvă, versiunea franceză de Gina Argintescu-Amza, București, Ed. Metafora, 1995. 118 p., preț neprecizat.
- Adrian Munteanu, *Caii de la bicicletă*, roman, București, Ed. Eminescu, 1995. 364 p., 3876 lei.
- Cristina Tamaș, *Anotimpurile Mariei*, roman, Galați, Ed. Porto-Franco și București, Ed. Eminescu, col. "Cupidon", 1995. 152 p., 2500 lei.
- Cristian Simionescu, *Maratonul*, antologie, Iași, Ed. Timpul, 1995 (poeme). 212 p., preț neprecizat.
- Mircea Popa, *Convergențe europene*, Oradea, Ed. Cogito, 1995 (critică literară). 232 p., 4500 lei.
- Dan Cojocaru, *Creanga de coral*, povestiri, București, Ed. Du Style, 1995. 176 p., preț neprecizat.
- Emil Iordache, *Carte către Serghei Esenin*, Iași, Ed. Timpul, 1995 (eseu monografic însoțit de o antologie din creația poetului). 120 p., 4900 lei.

EDITURA NEMIRA

prezintă

Mircea Eliade

de Ioan Petru Culianu

Colecția OPERE COMPLETE, 320 pag, 4000 lei

Ediție revăzută și augmentată

Traducere de Florin Chirișescu și Dan Petrescu

Cu o scrisoare de la Mircea Eliade

și o postfață de Sorin Antohi

Monografia lui Culianu despre maestrul său, Mircea Eliade, este prima scrisă de un român care a fost tot istoric al religiilor; de la apariția ei în Italia (1978), monografia lui Culianu a fost neîncetat luată ca model, mai mult sau mai puțin mărturisit. Ediția românească este completată cu un text amplu inedit, privind perioada românească a lui Eliade și atmosfera intelectuală a epocii, tratată fără inutile complezențe și dintr-o perspectivă metodologică de o frapantă noutate.

CLUBUL CĂRȚII NEMIRA C.P. 26 - 38 BUCUREȘTI

Cruciați, amoral și decăzuți

ÎN SCRIERILE despre Gulagul românesc nu există vreun Candid Candidici care să analizeze deținutul ca tip uman într-un eseu antropologic ironic despre națiunea *zekilor*, precum cel inserat de Alexandr Soljenișin în *Arhipelagul Gulag*. Paul Goma a încercat să sintetizeze moralizator, iar nu parodic, figura deținutului român, cu o maliție care o depășește pe cea a lui Candid Candidici, dar intenția autorului român era una disciplinară, nu științifică. Dacă ar fi să comparăm *zekul* soljeniciian din *Arhipelagul Gulag* cu cel român, așa cum reiese din majoritatea amintirilor despre detenție, putem spune că deținutul român este mai puțin "proustian", că fizic, el este tot *homo zekiens*, iar psihic este mai nuanțat. Semnul lui Circe (metamorfoza, decăderea) există și aici, iar infralimba hibridă vorbită de *zeki* poate fi, în funcție de caz, atât jargon-argou concentraționar, cât și limbaj elevat.

Memorialiștii detenției comuniste românești alternează între a încadra deținutul politic român într-o postură grandilocventă sau într-una temperată. Adrian Marino refuză eroismul și efmeza detenției, căci, în optica sa, deținutului român i se potrivește ipostaza tip Ivan Denisovici (personajul microromanului soljeniciian care înfățișează un *zek* obișnuit). Alți mărturisitori, chiar dacă văd în detenție un "har de a putea închina lui Dumnezeu suferințele și mărturisirea de credință", pentru a lua în considerare atitudinea extremă a lui Ioan Ploscaru, atestă și ei doar o suferință *omenească*. Creștinarea dobândită de N. Steinhardt în închisoare, nu-l face mai orgolios în suferința sa, dimpotrivă aceasta aduce o seninătate nerăzbunătoare. Nici femeile trecătoare prin Gulagul românesc, de la Elisabeta Rizea la Lena Constante, nu apasă pedala eroismului, chiar dacă ar avea dreptul să o facă. Oana Orlea, care prezintă felul în care a învățat *meseria* de deținut politic, își consideră suferința ca fiind minoră față de cea a atâtor "sfîini" anonimi, ierarhizându-și aspru detenția (singurii aleși sunt cei care rezistă la tortură până mor).

Desigur, în fiecare memorialist al detenției transpare tipul de deținut pe care autorul îl reprezintă prin propria sa experiență, ce cuvine spus că figura "cruciatului" (în care intră, paradoxal, pe de o parte un aspect de gherilă, pe de alta, un aspect ascetic) este semnificativ reprezentată. Două cazuri au, în acest sens, un statut aparte: Paul Goma și N. Steinhardt. Paul Goma este războinicul prin excelență, răspunzând la represiune prin legea talionului; N. Steinhardt este înțeleptul ce clamează nonviolența cristică. Amândoi au vocația de mărturisitori, iar primul mărturisește cu sabie, celălalt, cu mâinile goale; primul se luptă cu balastrul, al doilea, cu îngerul. Dificil, cusurgiu, mușcător, Paul Goma este războinicul îndârjit și malițios: îi atacă pe "răi" cu voluptate, iar pe cei "buni" sau "destul de buni" își propune să-i facă "foarte buni"; este pătimaș și face alergie la amoral-imorali; dreapta sa credință este propria experiență, iartă, dacă iartă, dar nu uită. Sfătos, delicat, N. Steinhardt mărturisește despre patimile sale ca despre o școală a creștinismului. Neîmpătimit, el are o grație anume în suferință, fiind un senior candid, gata să ierte și să uite, generos, pașnic și milostiv. Doar împreună, Paul Goma și N. Steinhardt alcătuiesc cruciatul deplin, unirea contrariilor: primul insistă pe latura milităroasă, ofensivă, al doilea, pe cea defensivă și ascetică.

La fel de bine ar putea fi încadrat Ion Ioanid în casta războinicilor (adevărat, temperați, nu colerici ca Paul Goma), sau Elisabeta Rizea, după Richard Wurmbrand este un înțelept-ascet dintr-o categorie oarecum aparte față de N. Stein-

hardt; căci cel din urmă este un iluminat în detenție, dar Richard Wurmbrand este un misionar. Tot dintre "cruciați" ar putea face parte cei pe care Alexandr Soljenișin îi numea "evadații în suflet", marcați de obsesia evadării pe tot parcursul detenției; dintre aceștia, se desprinde figura remarcabilă a aceluiși Ion Ioanid.

Un caz deosebit îl reprezintă femeile mărturisitoare ale Gulagului, care și ele ar putea fi încadrate în seria "cruciatelor": impetuoase și zgomotoase precum Elisabeta Rizea și Oana Orlea sau mai interiorizate, precum este Lena Constante, corecta Adriana Georgescu sau candida Anița Nandriș-Cudla; în mărturiile lor, spectacolul detenției are o tentă mai aspră decât în mărturiile masculine. Adriana Georgescu este marcată de atmosfera de viermuială și de subuman (adevărat, ea este închisă cu deținutele de drept comun); Lena Constante descrie și ea starea larvară a femeilor cu aspect de vrăjitoare involuntare (nu din lipsă de pudoare narează Lena Constante toate elementele mizeriei fiziologice și nici pentru a supralicita grotescul în detenție, ci dintr-o onestitate de scrib migălos, care o caracterizase și pe cea mai marcantă mărturisitoare a Gulagului sovietic, Evghenia Ghinzburg). Galeria feminină izbutită de Lena Constante este vie prin culoare și varietate, căci autoarea inventariază deținute discrete, pasionale, hieratice, triviale, înțelepte, boeme etc, cele mai chinute în detenție fiind, însă, femeile-mame (de fapt, inventarul Lenei Constante este și unul psihologic: deținute pasiv-respectuoase, din frică, disperare, boală etc, deținute active nesupuse și turnătoare). Față de celelalte mărturisitoare, Lena Constante descrie toate mizeriile fiziologice tipice, ea este pe rând diafană și aspră, delicată și cinică, atacând destul de multe tabuuri (de pildă, homosexualismul penitenciar). Mila este sentimental predominant al autoarei și nu dragostea creștinească sau prietenia (este vorba despre detenția colectivă a Lenei Constante, nu despre cea izolată). Celulele descrise reprezintă diferite lumi stratificate, de la celula rustică, la celula-cușcă, la "piața publică" sau la celula letargică etc. Cenușul nu este doar culoarea matricială a spațiului penitenciar descris de Lena Constante, ci devine o stare mentală, cenușul de stafie, pre și post-mortuar, iar celula se preschimbă într-un microcimitir mizer, cu accese nebunești uneori (a se vedea "jocul bonetelor", un fel de horă vrăjitoarească, dar fals-infernală, în fapt, defulatorie). Spectacolul băii femeiești, prezent în cea de-a doua carte a Lenei Constante, este atroce, prin percepția grotescă a unor "antibaigheuses" (comparativ cu femeile radioase carnal ale lui Renoir) decrepite, victime ale promiscuității punitive.

Un al doilea tip de deținut este amoralul, selectându-se uneori dintre cei mai culti și spiritualizați indivizi aflați în detenție. Am putea cita aici cazuri izolate, căci ei nu sunt prezenți în mod special în majoritatea amintirilor despre detenție, dacă nu ar exista cazul ciudat, între victimizare și colaboraționism, al lui Constantin Noica. Acest tip de deținut, ateu, cult și sistematic, încearcă să se abstragă de la judecata politică, retrăgându-se într-un turn de fildeș filosofic. *Rugați-vă pentru fratele Alexandru* a stârnit suspiciuni, deoarece autorul clamează înțelegere față de agresorii comunisti (fie eminentele cenușii, fie tortionari concreți), precizând că nu este vorba despre o milă creștinească, ci despre una filosofică. Constantin Noica își susține refuzul de a-i judeca pe călăi, pretextând adâncirea judecății asupra sinelui, dar, paradoxal, exaltând în același timp gândirea marxistă. Logica deținutului Noica este cel puțin ciudată: el nu întoarce obrazul celălalt pentru a fi lovit

și nici nu lovește, dar încearcă să înțeleagă de ce este lovit și de ce agresorul său nu ezită, ci acționează cu zel. Donquijotismeale contemplativului Noica vor fi refuzate de majoritatea celor aflați în detenție, teoria lui despre milă fiind primită cu retractilitate și stărnind polemici. Judecând comunismul prin matriță culturală, Noica propune ca preambul al teoriei sale două tipuri de ființă: *învingătorii* și *învinșii*, care au și ei dreptul la victorie (de precizat, învinsul lui Noica este de altă factură decât cel al lui Panait Istrati). Impunându-și să judece Lumea doar cultural, chiar și din închisoare, Noica se dovedește a fi un amoral nu doar prin ceea ce el numește milă filosofică ci și prin *uitarea* pe care o propune tot filosofic și care sugerează o generalizare forțată a vinovăției asupra tuturor (inocenți și culpabili) și, mai mult chiar, o acceptare a tortionarilor și a torturii. Recunoscându-se ca un individ care a trăit *senin* comunismul și susținând că victimele acestuia sunt niște "nevinovați cu vină posibilă" (să fie o formulă echivalentă cu vinovatul kafkian fără vină?), Noica încearcă artificial o uniformizare, o omogenizare a vinovăției și, mai ales, o compromitere a inocenților. De aceea, nu mai șochează urmarea acestei idei, anume suspendarea vinovăției tortionarilor în virtutea unui rău istoric fatalmente necesar. Firește, Noica se consideră el însuși un "nevinovat cu vină posibilă" și acest lucru face din el un mutant, căci în acest caz este invalidat chiar conceptul de libertate care se impurifică sau, cel puțin, devine un concept vid. Modelul cultural care îl fascinează în detenție pe Noica este Faust, pentru că Faust (specific, în demonstrația autorului, pentru secolul XX) *nu știe ce vrea* și pentru că acceptă un pact. Să fi fost fascinația aceasta a cedării în fața diavolului o grilă mai mult decât culturală pentru comportamentul amoral al lui Noica? Cert este că filosoful-deținut nu disculpă doar cultural agresiunea comunistă, ci, mai mult sau mai puțin voalat, încearcă să-și justifice propria cedare. Sublimând culpa sau eludând-o, Noica propune uitarea ca "apocatastază culturală" (Maria Cornelia Oros), în locul justiției elementare pe baze etice. Speculațiile lui privitoare la homunculusul goetheean, în care vede virtualul *om nou* al revoluției comuniste, sunt interesante, dar "ruga" și mila sa pentru Marx, Stalin, tortionarul de acum și de mai târziu, rămâne impardonabilă, etic vorbind. Teoria sa despre milă, oricât de "înălțătoare", a făcut jocul puterii și în închisoare, și în afara ei. Nu vreau să cad în excesele de blamare în care l-a "executat", de pildă, Alexandru George pe Noica, dar voi subscrie la una din observațiile celui dintâi, aceea că Noica nu a înțeles că există moduri și moduri de a da Cezarului ce este al Cezarului. Obsedat de Faust și gânditor maladiv precum Lev Rubin, dilematicul personaj din *Primul cerc* al lui Alexandr Soljenișin, Noica este un Rubin torturat, mimând o seninătate înțeleaptă ce nu-i poate masca fragilitatea morală și incapacitatea de rezistență interioară. Cine a citit cu stupoare scena confruntării, relatată fără patimă de N. Steinhardt în *Jurnalul fericirii*, a recunoscut în Noica un învins fără drept de apel.

Între clasele deținuților se numără și decăzutul; acesta poate ajunge astfel datorită temperamentului și caracterului său sau datorită unor presiuni exterioare care îi manipulează total voința și conștiința; majoritatea servesc drept cobai (ei sunt un fel de *sub-oameni noi*) pentru experiențele antropologice și sociale ale regimului. În această serie intră mai ales deținutii marxiști (și numim astfel spre a-i deosebi de comuniștii ortodocși, staliniști), considerați niște jucători lipsiți de dexteritate ai sorții, căci odată epuizată aventura decepționantă a

comunismului, ei sunt aruncați la groapa de gunoi a penitenciarelor, cu statutul de "cadavre vii". Despre aceștia ne relatează atât Ion Ioanid cât și N. Steinhardt. Paul Goma este obsedat în cadrul decăzuților mai ales de figura aflată la polul cel mai de jos: colaboraționistul, și turnătorul, glosând pe marginea formulei pe care o ridică la rang ontologic: a trăi = a trăda, a trăda = a avea ce mânca. Goma demonstrează meticolos mecanismul turnătoriei văzută ca o artă neagră prin care erau terorizați atât deținuții, cât și gardienii; existau, însă, turnători și turnători: cei ajunși în ultimul stadiu de manipulare, total obedienți față de regim; cei ce mai oscilau între frica față de autorități și frica față de deținuții intransigenți, și cei care, făcând concesii față de nevoile deținuților, puteau fi chiar reconvertiți, ajungând uneori să-și redobândească respectul de sine.

Am selectat din cadrul decăzuților o figură aparte, care întrunește majoritatea trăsăturilor prezentate anterior și care, subliniem, are rara neșansă de a fi în același timp o victimă torturată consecvent. Este vorba desore Belu Zilber-Andrei Șerbulescu a cărui legătură cu Partidul (și din cauza aceasta și cu aparatul de represiune) este una voluptuos-psihanalică: "Nu mă puteam despărți de partid, cum nu se pot unii despărți de femeia vieții lor [...]. Marxismul practicat din tinerețe devine vițiu." Andrei Șerbulescu are vocația victimei care nu se poate despărți de călăul său, fiind "sedusă" prin niște mecanisme psihologice inefabile. În mod vizibil, există la Andrei Șerbulescu orgoliul marxistului elevat față de călăii săi plebei, așa cum există o naivitate declamativă de îndrăgostit în felul în care își ridică greșelile sale față de femeia adorată (Partidul) la rangul de orori și de culpă cosmică. Autohipnotizându-se și capitulând în procesul regizat lui Lucrețiu Pătrășcanu, Andrei Șerbulescu ajunge într-un stadiu larvar, din care nu îl mai salvează nici măcar ipostaza sa de marxist: căci nu doar că cedează, dar trădând, inventează prolific roluri nefaste pentru alte victime care, fie că nu abandonaseră, fie că aveau șansa eliberării. De precizat, Andrei Șerbulescu nu are nici vocația, nici virtualitatea anticomunistului, el este un zeflemist care se spovedește, recunoscându-se a fi un convalescent moral, o unealtă a călăilor; de aici, poate, postura de *Iuda, spiritualul*, cum a fost calificat drastic de către Ovidiu Pecican, mizându-se pe statutul său de trădător. Indubitabil, la o judecată de apoi mai mult sau mai puțin metaforică, Andrei Șerbulescu va fi pe jumătate iertat, căci, deși fervent marxist, el a fost supus la chinuri atroce de "frații" comuniști, nefiind un spartan, ci un cinic fără o soluție de rezistență interioară (regretând că structura nu-i permite să înfrunte detenția prin *via mistica*, el aduce mărturie despre existența în închisoare a unor oameni "realizați", un fel de regi neîncoronați, fie martiri, fie candidi nebunateci). El și-a ratat atât șansa gloriei postume a unui Buharin (deși acesta era, mai degrabă, rolul favorabil lui Lucrețiu Pătrășcanu), cât și pe aceea a victimei medii. Iremediabil vinovat el este pentru imaginația sa bolnavă pusă în slujba călăilor, dar și pentru duplicitatea dogmatică după 17 ani de detenție, marcați de morala unui mic Brutus; căci nu poate fi decât tragic-hilar să afirmi, așa cum o face el, că și a face dreptate unui fost deținut înseamnă a construi comunismul!

Ruxandra Cesereanu

(Fragment dintr-un eseu sponsorizat printr-o bursă Soros)

"In hoc signo vinces"

UNUL din elementele comune ale numeroaselor opere de sertar, publicate în ultimul timp, a fost accentuata judecată etică a evenimentelor impuse de comunism. Fie că era vorba de *Jurnalul fericirii*, al lui N. Steinhardt, de romanele vitriolante ale lui I. D. Sîrbu sau Paul Goma, de amintirile din detenție ale lui Ion Ioanid sau Richard Wurmbrand etc., toate aveau în comun apăsata condamnare a lășității și a predispoziției către cedare și colaborare cu inamicul comunist. Multe ofereau o replică fermă, un exemplar clar de demnitate și onestitate. Multe subliniau, implicit, ideea că aservirea n-a fost singura alternativă viabilă.

Reacțiile la apariția acestui nou tip de literatură, care impune modificarea grilei critice a receptorilor, au fost variate. Detractorii au mers de la respingerea globală a textelor - prin deplîngerea inexistenței *scrierilor de sertar* (?) - și pînă la contestarea însuși *principiului* care stă la temelie acestor volume. Uneori, ca o nuanțare suplimentară, erau admirate, după caz, valențele lor artistice de suprafață, pentru a se trece cu vederea mesajul etic, ce se situează la baza lor și structurează întregul edificiu.

Un recent exemplu de neadecvare critică la noua situație creată este oferit de receptarea volumului semnat de M. Nițescu, *Sub zodia proletcultismului* (Ed. Humanitas, 1995). Fiind vorba despre o carte de *istorie literară*, elaborată, în premieră, pe calapodul intransigenței etice, nu mai putea fi ocultat mesajul său manifest. Sfidarea trebuia acceptată. Dar în ce fel? Voi lua în discuție trei voci critice autorizate, de la trei importante reviste ale țării, principalele săptămânale în care se modelează canonul cultural "oficial" de azi: *România literară*, 22 și *Dilema*.

IN nr. 43/ 1995 al *României literare*, Alex. Ștefănescu exprimă o serie de aprecieri juste și la obiect, subliniind radicalitatea structurală, clarviziunea și curajul lui M. Nițescu, precum și faptul că, scriindu-și cartea în 1979, criticul își risca libertatea și viața. Subscriu integral la opinia lui Alex. Ștefănescu (potrivit căruia "această terapie de șoc este necesară"), atunci cînd d-sa constată "efectul reconfortant" al cărții în discuție, avînd în vedere că și azi se minte, iar un asemenea catalog al falsității poate constitui un avertisment pentru contemporani. Pot admite, parțial, și obiecția că "nu e suficientă citarea mecanică a unor texte, pentru înțelegerea rolului jucat de un scriitor în viața publică.

Exegetul are obligația să situeze acele texte în ansamblul unei opere, să reconstituie o evoluție..." Așa este, pot apărea confuzii, prin punerea alături a lui I. Vitner și N. Manolescu, N. Moraru și E. Simion, L. Răutu și Gh. Grigurcu, E. Barbu și Matei Călinescu, M. Beniuc și A. Blândiana.

Dar să insistăm pe această obiecție ar însemna să neglijăm un fapt esențial: *volumul lui M. Nițescu se limitează la primul nivel al demersului, cel de identificare și recuperare a eșantionului de studiu*. Analiza autorului se desfășoară, prin excelență, la nivel *sintagmatic*, prin restrîngerea netă la perioada 1944-1964. Desigur, îi pot fi aduse rezerve, în această ordine de lucruri (s-a observat, de pildă, absența completă din volum a numelui lui A. Toma). Însă a-i reproșa lui M. Nițescu faptul că "n-a reconstituit o evoluție" înseamnă a-i aduce o acuză care nu se circumscrie în sfera exigențelor pe care autorul și le-a autoimpus. Cu alte cuvinte, este ca și cum i-am imputa unei balerine că nu știe să cînte frumos. Biata de ea, dar nici măcar nu încercase așa ceva!

De bună seamă, așezarea corectă a accentelor (din perspectivă *diacronică*), stabilirea nuanțată a culpabilităților, dezvăluirea culiselor reprezintă operațiuni care abia de acum trebuie să urmeze, prin folosirea bogatului material oferit de strădania lui M. Nițescu. Dar să nu comitem stîngăcia de a confunda expunerea fenomenologică a perioadei (materialul de fapte culese), cu eventualele concluzii asupra unei epoci.

O altă obiecție - formulată deja și de Liviu Antonesei (vezi *Timpul*, nr. 11/ 1995) - este legată de ideea lui Alex. Ștefănescu, potrivit căreia marile personalități trebuie scutite de vinovăție: "Cum să fie oameni ca G. Călinescu, în general, vinovați de ceva?". Potrivit criticului de la *România literară*, îi cerem prea mult lui G. Călinescu, pretinzîndu-i "să-și piardă timpul în dispute sterile cu tot felul de troglodiți, sau chiar să-și petreacă o parte din viață în închisoare". Artistul de seamă trebuie să-și edifice, cu orice preț, propria operă...

După opinia mea, sînt cel puțin trei lucruri de replicat, la această idee: 1) Așa cum, în fața legii, sîntem cu toții egali, la fel ar trebui să fie judecați și scriitorii, în principiu, cu aceeași unitate de măsură morală. 2) Dar dacă, totuși, ar exista circumstanțe agravante, apoi acestea ar trebui să li se aplice tocmai personalităților culturale, care, prin prestigiul lor, au avut un rol mai însemnat în acreditarea minciunii. Perspectiva nu trebuie să fie doar intraliterară, ci trebuie avute în vedere *efectele sociale*, infinit mai nocive, produse

de colaboraționismul unei vedete, în comparație cu zelul lamentabil al unui scrib obscur. 3) Aceasta cu atît mai mult, cu cît, în exact aceeași perioadă, au existat alți mari scriitori, care au știut să-și păstreze demnitatea (V. Voiculescu, L. Blaga etc.). Deci, aservirea nu era obligatorie! Iar "prețul" colaborării era încasat zilnic (cu voluptate sau cu indiferență, cu accese cabotine sau cu remușcări): reviste, catedre universitare, onoruri, stipendii etc.

Acestea fiind datele reale ale discuției, revin, în final, spre a-i da dreptate lui Alex. Ștefănescu: într-adevăr, uneori, ne apasă, fără milă, *obositoarea obligație de a-i admira pe scriitori...*

UNA din cele mai ample și valoroase cronici la volumul lui M. Nițescu este publicată de Dan C. Mihăilescu (în 22, nr. 41, 42, 43/ 1995). Cronicarul de la 22 subscrie - iar acest gest îl onorează - la mesajul de intransigență etică a criticului anilor '70, comentîndu-l favorabil: "adevărul e că la noi exemplul cultural, noblețea sacrificiului și rectitudinea morală au funcționat invariabil ca ereditate negativă". Accentele satirice ale comentatorului pigmentează textul cu fragmente de virtuozitate imaginativă și stilistică: "Puterea dintotdeauna i-a privit pe intelectuali precum cocoșul poiata cu moțate - mereu gata la datarea călcării, coane Fănică!".

De o maximă importanță analitică este mai ales diferența de perspective, pe care o stabilește Dan C. Mihăilescu, în judecata morală. Pe de o parte, avem perspectiva *relativă*, în care alegem cu penseta operele valide ale unui scriitor, făcîndu-le uitate pe cele compromițătoare (de exemplu, *Moromeții I*, și nu *Ana Roșculeș*). Pe de altă parte, există perspectiva *absolută*, în care, de exemplu pînă și *România literară* reprezenta doar o contrapondere, creată de partidul comunist, Gogu Rădulescu și G. Ivașcu, pentru a ține în șah extremismul comunist al lui Eugen Florescu, E. Barbu și al revistelor *Săptămîna*, *Lucașărul* etc. Analizînd din acest punct de vedere, absolut, situația (așa cum face și M. Nițescu), într-adevăr, nu prea mai supraviețuiesc etic multe edificii culturale postbelice. Astfel se explică tonul intransigent și maxima violență ale analistului obsedantelor decenii: M. Nițescu a refuzat perspectiva *relativă* și a preferat să vadă lucrurile în *absolutul* lor (după cum excelent se subliniază în textul critic la care ne referim).

Ținînd seama, de acum, de acuitatea ideatică și de performanța stilistică (o constantă, de altminteri) a cronicii lui Dan C. Mihăilescu, mă despart, însă, de cronicarul revistei 22, în multe din aspectele pe care le

dezbate, dintre care unele sînt - t - esențiale. Și pornesc chiar o titlul intervenției sale în serial: *Cartea albă a lui Nițescu*. Dintr-o simțită trăsătură de condei, se pune se egalității (printr-o operațiune flagrantă arbitrară) între o diversivă prentată: *Cartea albă a Securității* (o viza pe scriitorii români) și studiul realizat de M. Nițescu. De o parte avem de-a face cu delațiuni josnice, provocatoare de confuzie, aducînd cunoștința publicului în mod fementar și interesat. Este vorba de firimiturile alterate ale unui feotrăvit. De cealaltă parte, sînt tipic postum rezultatele unui aprecieffort de sinteză, bazat pe studiul presei anilor '50, deci pe cercetarea unor texte din domeniul public. două demersuri nu pot fi apropiate nici măcar în glumă.

Din păcate, căutarea cu orice a performanței stilistice îi joacă urfeste lui Dan C. Mihăilescu. I scrie, despre cartea lui M. Nițesc următoarea frază: "Deși lucrătece mai curate intenții și tipăfirește, din simpla dorință de care istorico-literară (...) cartea foarte prost." Și de ce anuDeoarece publicității fesenistopmiști vor exulta, citind poeziile niste ale adolescenței Ana Blandi textele proletcultiste ale tînrului Grigurcu etc. și vor avea argumîmpotriva intelectualilor din opede azi... Dar adevărul nu trebuie asumat, în totalitatea lui? *Cocultîndu-l* nu putem crea o biografie? Nu dovedind că l depășit *in facto*? Și apoi, să serioși, nu subiectele și pretextelbîrfă groasă lipsesc pentru alde C Tudor... De teama lui, să ezităm departe în a dezvălui realitatea? pot fi de acord cu lectura vioanacronică, la care este supralui M. Nițescu, și nici cu așezare a accentelor. Cel mult, fcu pricina trebuia construită p inversarea principalei și a subonatei concesive: "deși pică fo prost, cartea este lucrată cu celecurate intenții și tipărită, fireșe, simpla dorință de clarificare istor literară..."!

Rămîne de stabilit, apoi, dacă itorul publicat de Ed. Human talucrat cu furie rece și înfruntaemanentă, nu cu acea detașare ai nuși plăcerea ambiguității, ce caracau demersul echivalent al lui Cristoiu". Dar, dacă așa vor fi slucrurile, nu văd nimic reprobabilaceasta ci, dimpotrivă, cred că vorba de un lucru normal: M. Nițelucra pentru sfîșierea ambiguității pentru cultivarea ei compli Subiectul cercetării era de așa na, încît impunea alegerea *acelui stil* muncă și nu a altuia. Sau crcumva analistul de la 22 că, intermediul jumătăților de adevă al ironiilor benigne, poate fi studi

a devăru lui

în mod viabil, una din epocile cele mai întunecate ale culturii noastre?

Are perfectă dreptate Dan C. Mihăilescu să observe că opera în discuție nu reprezintă o *istorie a proletcultismului* ("lipsește exact cadrul istoric: cronologia plenarelor de partid...", deci dimensiunea *diacronică*); în nou are dreptate criticul, notînd că nu avem de-a face nici cu "o analiză a literaturii propriu-zise, aceasta fiind rezervată volumului doi" (care nu a mai fost scris). Dar nu-i pot urmări raționamentul, cînd din aceste premise deduce concluzia falsă că am fi confrunțați, prin excelență, cu un *demers resentimentar*". De ce trebuie recuperată mereu și aplicată această etichetă de *resentimentar* prima dată îi fusese parcă asociată lui Paul Goma), de fiecare dată cînd cineva se referă critic la realitățile culturale sau sociale de sub comunism? Rănilor noastre sînt încă atît de roaspate, încît să negăm altora dreptul analizei tranșante și obiective a remurilor pe care noi înșine le-am suferit? Căci de analize *obiective* e lipsă aici, atîta vreme cît metoda de cercetare istorică a lui M. Nițescu este constituită din: întocmirea de fișe de autor, indicarea exactă de surse bibliografice, citarea cu toată acribia, practic realizarea unei crestomații a fragmentelor incriminate etc. Ce alte elemente concrete trebuie să mai conțină un studiu, pentru a fi acreditat ca *obiectiv*? Tonul tern și stilul aspid?

Este adevărat, oricînd se poate vorbi despre autori omiși de cercetarea lui M. Nițescu; despre distribuirea inechitabilă, din punct de vedere cantitativ, a spațiului în care este descris un scriitor sau altul; despre îngroșarea excesivă a unor portrete. Dar acest tip de obiecții nu rezolvă probleme de principiu ale metodei, ci imperfecțiuni de suprafață, care împiedică realizarea ei...

Cronica semnată de Dan C. Mihăilescu, la care m-am referit pînă acum, se remarcă, în general, prin imperianță, stil ludic, spirit critic, vizare și prudență în analiză. Tot așteia trăsături care se cuvin, în mod sincer, elogiate. Că nu totdeauna argumentația d-sale reușește să mă convingă pînă la capăt, aceasta este pe alocuri o altă poveste. Faptul că mi-am permis să-l contrazic, pe alocuri, este, în sine, o dovadă că sînt un admirator (nevăzut, neștiut) al inteligenței și al tăriei d-sale (atunci cînd ele sînt corect orientate).

*

UN text mult mai aspru și mai nedrept, despre cartea în discuție, semnată de G. Pruteanu (în *Dilema*, nr. 15, 146). Cronicarul *Dilemei* ridică aceeași obiecție pe care am discutat-o anterior: "din păcate, M. Nițescu nu ajunge încă la formele, etapele

și motivațiile individuale ale acestor metamorfoze" ale scriitorilor, în perioada proletcultistă. Evident: M. Nițescu nici nu-și propunea să înfățișeze cauze (cel puțin, cele istorice le erau tuturor evidente), ci fenomene brute (în *Sub zodia proletcultismului*) și efectele lor (în *Dialectica puterii*). Căci este esențial ca cele două cărți să fie văzute în unitatea lor, într-o subterană continuitate ideatică. Perspectiva autorului este mai amplă: el urmărește fenomenologia aservirii și efectele pe care aceasta le-a produs, asupra atmosferei social-culturale a țării; el investighează lanțul demisiilor morale ale intelectualilor și consecințele acestora, iar nu drama individuală sau etapele maculării celui care *aderase*.

Opoziția lui G. Pruteanu la exigența etică fundamentală a cărții lui M. Nițescu este netă. Dacă Dan C. Mihăilescu încă mai semnala ca pe o problemă insolubilă opțiunea între *tăcerea demnă* sau *activitatea colaboraționistă* (valabilă, desigur, în vremuri excepționale, de dictatură), iată că G. Pruteanu tranșează această dilemă. D-sa îmbrățișează cu hotărîre teza estetismului absolut: "NUMAI opera e măsura scriitorului, nimic (vai!) altceva".

Pentru a-și susține ideea, G.P. oferă un șir de exemple: "Puțin ne interesează azi ce politică a făcut Dante: opera sa e sublimă. Nu ne pasă dacă Villon a fost un om cumsecade sau un bandit, atunci cînd versurile sale ne mișcă pînă-n rărunchi. Se-ntreabă cineva dacă Balzac a fost monarhist, «progresist», «reacționar»?" Iar lista continuă: Baudelaire ("omul n-a fost deloc un cetățean respectabil"); "Moralitatea lui Verlaine sau a lui Rimbaud a fost cu totul discutabilă, poemele rămîn. Céline sau Hamsun s-au dat, oribil, cu fasciștii, romanele lor (după ce omenirea și-a vindecat rănilor) se reeditează cu nesat" etc.

Cu tot riscul de a-mi prelungi supărător expunerea, trebuie să mă opresc asupra confuzei liste de exemple, propuse de G. Pruteanu. Criticul s-a lăsat, în mod nefericit, antrenat de fuga verbală și intelectuală ce-l caracterizează, și a trecut peste nu puține distincții esențiale.

1) Ce caută numele lui Dante, în fruntea scriitorilor valoroși estetic, dar discutabili din punct de vedere etic?! Marele florentin ("prin naștere, dar nu prin moravuri"), care, ca prior al cetății natale, spre a face să fie respectată legea, a optat pentru trimiteră în exil a propriului său prieten, Guido Cavalcanti - nu poate fi contestat etic. Măreția personalitate care, după cincisprezece ani de exil, refuză să-și ceară iertare pentru o vină inexistentă și preferă să-și sfîrșească zilele departe de patria ingrată, reprezintă una din figurile cele mai demne din întreaga istorie a litera-

turii! Poetul care și-a înălțat capodopera, *Divina Comedie*, pe principiul etic al pedepsirii păcătoșilor și al răsplătirii virtușilor - nu are ce căuta pe lista lui G. P. Nu Dante! Și, oricum, nu credeam că eu trebuie să-i reamintesc traducătorului român al lui Dante de tranșanta exigență morală și de faimoasele diatribe poetice ale celui mai important scriitor italian.

2) Într-adevăr, nu contează monarhismul sau reacționarismul lui Balzac, atîta timp cît discuția noastră are loc la nivelul *eticii sociale*, și nu al *opțiunii politice*.

3) Mai mult: nu contează că Villon a fost un bandit, iar Verlaine și Rimbaud au avut o anumită slăbiciune sexuală (care, de altminteri, poate fi regăsită, din antichitate și pînă în zilele noastre, cînd tinde a fi acceptată chiar și din punct de vedere legal!). Problema discutată de M. Nițescu, și care a stîrnit nu puține controverse, în acești ultimi ani, se referă la *atitudinea publică* a unui artist, la mesajul pe care acesta îl transmite admiratorilor săi, în fața cărora se bucură de credibilitate. După opinia mea, este mult mai grav să abuzezi de ascendența propriei personalități, pentru a induce în eroare ideologică și morală mii sau zeci de mii de oameni, decît să ai o conduită individuală maculată. Diferența este, în primul rînd, de proporții, de dimensiuni ale efectelor distructive. Dar și de un plus de perfidie, în primul caz. Cred că abia judecînd astfel, vom pune corect problema: trebuie să realizăm o distincție suplimentară, între dreptul absolut al oricărui artist de a dispune de propria persoană și, respectiv, obligația lui morală de a nu-și perverti publicul. Prostituirea persoanei mai poate găsi explicații și scuze; prostituirea intelectului - aproape niciodată.

Este regretabil faptul că, pentru a-și susține discutabila teză, G. Pruteanu recurge la citarea trunchiată și la răstălmăcirea sofistă a cuvintelor lui M. Nițescu. Autorul studiului *Sub zodia proletcultismului* notează (la p. 168) că, în condiții anormale, de dictatură, *tăcerea* "devine un element esențial de apreciere a moralității și personalității" scriitorului. Cronicarul de la *Dilema* reproduce acest pasaj, omițînd cu sprinteneală cuvîntul *moralitate*, și conchide sofist, făcînd cu ochiul spre galerie: "Ducînd acest raționament calp (pentru că amestecă planurile, eticul cu esteticul) pînă la capăt, ar reieși că cel mai valoros scriitor ar fi acela care nu a scris nimic". Dar: 1) M. Nițescu vorbea despre *personalitate* și *moralitate* (cuvînt omis de recenzent), și nu despre valoare literară. Discursul era clar situat în plan etic, nu estetic. (Abia G. P. se străduiește, prin citate trunchiate și deformări de sens, să amestece planurile.). 2) Tăcerea socială (în vremuri grele), demnitatea

morală nu presupun prin nimic lipsa de creativitate a artistului. Au demonstrat-o atîtea opere de sertar, de la aceasta, scrisă de M. Nițescu, și pînă la cele semnate de L. Blaga, N. Steinhart, P. Goma, I. D. Sîrbu, M. Zăciu etc. etc. 3) cei care amestecau tendențios "eticul" și esteticul erau marii scriitori care, înălțîndu-și glasul întru elogiarea comunismului, se străduiau să acrediteze o etică falsă, bazîndu-se pe realul lor prestigiu, din cîmpul estetic! Cine a confundat planurile: cîntăreții comunismului sau cei care, astăzi, le analizează producțiile?

Apoi, cu totul nerelevantă este dihotomia pe care o propune ziaristul de la *Dilema*: *Giordano Bruno vs. Galilei*. Este adevărat, Galilei a abjurat, dar a mai zis pe urmă *Eppur si muove!*, nu s-a apucat - din cîte știu - să "dovedească", ani în șir, teza aberantă a Inchiziției. Pentru colaboraționistii notorii din anii proletcultismului, mantia lui Galilei reprezintă o falsă pavază. Galilei, sub presiune, cedează *pro forma*, dar nu se transformă în propagator și elogiator al minciunii, *beneficiind de ea*, pe plan material!

"Soluția" lui G. Pruteanu este la fel de falsă ca tot restul demonstrației sale: "realitatea are aici multiple nuanțe, dar cea esențială, pe care o afirm fără ezitare, este că în materie de continuitate a culturii, *compromisul creator* e preferabil *neantului eroic*." Alternativa este profund viciată și eronată: nimeni nu a putut impune *neantul eroic* (altminteri, o contradicție în termeni: cum poate fi *neantul*, adică nimicul, *eroic*?!). Dar eu aș propune o altă șaradă dihotomică (ne referim, firește, la aceleași vremuri istorice de criză): *tăcerea socială demnă* (dublă de scrierea pentru sertar) vs. *compromisul creator* (dar cît de creator a fost compromisul din *Ana Roșculeț* și din *Lumina vine de la Răsărit*?). La această "dilemă" să răspundă G. Pruteanu!

Concluzia, pe care cronicarul de la *Dilema* o lipește pe textul lui M. Nițescu, i se potrivește, ca o mînușă, chiar cronicii semnate de George Pruteanu: "curajoasă, interesantă, e ca o fotografie luată și dintr-un unghi neadecvat, și trucată, extrem de derutantă și înșelătoare".

*

ÎAR îndemnul final, care se impune la acest lung eseu, poate fi unul singur: trebuie să ne întoarcem la textul lui M. Nițescu și să-l citim fără prejudecăți, dar mai ales fără grilele exclusivist-estetice ale criticii literare de pînă la 1989. În cazul de față, relectura noastră va trebui să pornească mai ales de la motto-ul cărții, adică de la grăitorul adagiu al lui Titu Maiorescu: "...cu orice jertfă și în mijlocul oricîtor ruine trebuie împlîntat semnul adevărului".

Laszlo Alexandru

Scrisoare deschisă

Paris, noiembrie 1995

Domnule Daniel Bănuțescu,

Ceva îmi spune că parcurgînd, de la un capăt la altul, cele 15 litere ale propriului nume, purtătorul lui are un discret spasm de considerație. Un personaj pirandellian proclama (citez dintr-o memorie cu goluri): "Io mi chiamo Mattia Pascal. - Grazie, caro, questo lo so. - Et ti par' poco?!" În bilețelul D-voastră de însoțire a celor două cărți trimise la Paris constat, vai, o nedreaptă neglijare a numelui adresantului, Ilie Constantin (14 litere), care apare doar pe trecătorul plic. Nu tu dedicații pe volume, ba chiar o atență evitare în scrisorice, adresată vag unui "stimat domn". Dar, în fine, n-o să ne luăm din asta!

Am citit și versurile și proza; urmează o peltea (cuvîntul asta o fi venind el din *pelletée* - conținutul unei lopeți?) de observații sau băgări de seamă, căci i-ai lansat aceluia stimat domn îndemnul de a vă adresa cîteva rînduri. Pe lîngă alte lucruri, am dedus din cărți că sunteți o persoană instruită ce se ascunde după provocări de discurs amarnic de popular ori de-a dreptul vulgar. Spun asta pentru că, după citatul în italiană, îmi voi îngădui să transcriu direct în franceză unele note mîzgălite pe paginile domniei-voastre în limba mea de toate zilele, de 21 de ani încoace. Nu din țișnă, ci din comoditate...

Prima reflecție privește vîrstele noastre respective:

"Daniel Bănuțescu est né en 1960, l'année de mon début éditorial; et il a maintenant l'âge que j'avais quand j'ai choisi l'exil."

A doua băgare de seamă privește ansamblul opiniei mele de lectură, despre poetul și prozatorul luat împreună - dar ce năzdrăvană idee ar fi aceea de a-i separa:

"Un écrivain authentique et puissant, atrocement différent de moi (mais cela n'a aucune importance!); un auteur attachant et repoussant, exaspérant et tragique par-delà ses ricanements de gargouille - un dégorgeoir de lave verbale sur les murs de sa propre cathédrale intemporelle."

Et si, pour de bon, il avait toutes les raisons de crier à la face du monde (comme il le fait sur presque chacune de ses pages) sa fabuleuse démesure?"

Poetul Daniel Bănuțescu mișună de propria-i personalitate, indiscutabilă. Venind din tradiția poeziei românești de un secol încoace (adesea el citează direct sau prin aluzie înaintași ori con-

temporani), DB trimite și la Walt Whitman, ori la marii Ruși din acest secol. Vociferarea sa erotică e despletită, sfidătoare și de o tandrețe aproape temătoare - în pofida pozei sale de macho dominator al așternuturilor ("Te voi iubi pîn' la sfîrșitul patului"). Esenin va fi avut asemenea derute de duioșie pe care sexul - departe de a o contrazice - o presupune ca linie a orizontului, atunci cînd se minuna de: "cît poate iubi un derbedeu/ și cît poate de supus să fie". Dar mai cu seamă cei doi metri de disperare generoasă, de gelozie fără leac ai lui Maiakovski cel din *Norul cu pantaloni* îți vin în minte cînd asculți din hîrtie declarații precum:

"Ești mai frumoasă cu două degete decît orice femeie
Mai fierbinte mai adîncă mai tandră
Decît orice altă femeie din lume (...)
Și mă uluiești
îmi strigi numele te apropii de mine
și mă uluiești."

E aici expresia unei pasiuni erotice înfricoșate de propria-i, fericită intensitate.

Un prozaism eroic și obsedant prin acumulare, sub semnul provocării perpetue ce pleacă, totuși, dintr-o vulnerabilitate intens poetică. Lirismul lui Daniel Bănuțescu e patetic ca o sfidare.

Iată încă vreo cîteva note, cu indicarea doar a paginilor din volum.

pp. 48-49: "L'héroïsme des jours de décembre 1989, côté poubelles et sentiments - un côté, par ailleurs, sublime!"

pp. 17-18: "L'étrange intensité funéraire d'un chant de refus et d'amour!"

pp. 20-23: "Un auteur qui se sent si profondément justifié dans sa démarche littéraire (tout autre qu'orthodoxe!), qui éructe des vers prosaïques et troublants - mille fois plus vivants que les froides pierres métaphoriques d'autres poètes (comme j'ai eu à lutter, moi-même, contre l'harmonie involontaire de mes vers, avant mes 30 ans!)... Un humour dévastateur et déchirant."

pp. 28-30: "Le mâle, dans un état de supériorité qui débouche, naturellement, sur le néant baudelairien de l'Ennui."

pp. 35-36: "Cet invraisemblable confort de l'installation dans le poème (dans n'importe quelle page de DB, qui sait) devrait, quand même, comporter certains risques..."

pp. 45-46: "Ce sont les chants d'un voyou cultivé. Mais Rimbaud l'était aussi, et Villon quatre siècles avant lui - dont l'état de bandit "coquillard" a été un peu nuancé ces dernières années, par

J. Favier et autres."

pp. 7 (quelque part vers la fin du livre) "Qu'est-ce donc Daniel Bănuțescu, sinon un petit monstre engendré avec fureur par ses propres fantasmes?"

p. 49: "Un bien beau poème, serré et rigoureux. Mais les autres sont conçus autrement, avec une égale justification."

p. 53: "Un véritable art poétique clôt cette pièce:

Acum muzica se oprește grațios
Începe tusea sau vorbirea cu sînge."

Dar proza? Totul e neliniștitor: titlul cărții, prezentarea grafică stridentă, citatele inventate, fotografia îngreșată a autorului (după surful de pe volumul de versuri; à propos, citatul din N. Mănolescu n-o fi, doamne ferește, și el inventat? Fraza: "În centrul universului poetic stă sexul bărbatului, acoperit cu plapuma nebuniei lui" e nespun de *debănuțesciană*!), ca și prefața tăios desținsă a lui Dan Petrescu...

Din partea provocărilor, cartea de proză nu e cu nimic inferioară poemelor; dar, minune, dincolo de vulgaritatea în rafale programatice reîntîlnim poetul - aproape același cu cel din versuri!

Povestea e delirant fantasmatică, pe un ton susținut și care cheamă la urmărirea narațiunilor, cînd divergente, cînd împletindu-se. Invenția verbală prodigioasă izbește și desfată, ca și varietatea în abjecție a tipurilor umane. Damfuri vertiginose de mahalagism se amestecă cu pasaje de curat poem, chiar dacă el e sarcastic. Lepădături, proști de bubuie, lichele și canale mature, iluminați și lași roiesc în jurul unui conducător diferit de cel ce va fi fost.

Dintre personajele feminine, cel al iubitei Clipsy rămîne un simplu focar de dorințe (precum în poeme) - mai puțin pregnant, de pildă, decît portăreasa Maria, redusă, animalică dar posesoare și a unei inimi care se cere furată...

Humorul sălbatic, în farfă - între rîgîlială, scatologie și poem - poartă întreaga poveste. Un tînar spărgător de geniu are "logoree la mînă", sub degetul lui ușa seifului sare în laturi; o tînară complotistă "culegea știulete cu știulete revolverele". În lupta cu un vrăjitor, micul duh îndrăcit (*daimonul* socratic inventat de autor pentru a îmbogăți figura Căușescului) obține victoria transformîndu-se într-un "dezastru ecologic" avant la lettre. Fastuos e tabloul "cîreziilor de țărani ce se îndreptau pleoscîind din cozi către cîrciumă", ca și cel de la pagina 194: "Pe marginea bulevardelor alea haioase, ieșise proletărima la soare" - aceste bulevarde naționale pe unde: "cotropitorii fac cotrop-cotrop din tanchete", în vreme ce: "Ieșea poporul român la poartă și le striga: *Gepizii dracului!*" Labradorul prezidențial "se luase la chițăit cu o ceată de căței *maidanezi*". Într-o transă, viitorul odios regizat prevede evenimentele din decembrie 1989: "Cei ce vor rămîne acasă să pună pe ei o haină mai groasă pentru a se apăra de gloanțele ce vor intra pe fereastră". Știut e, de altfel, că "pe făptura iubită trebuie să o iuțești cu glonțul" (un înțelept african, Idi Amin Dada, abundase și el în acest sens: "Nimeni nu aleargă mai iute decît un glonț").

Să nu fim abuzivi epistolar (chiar dacă această scrisoare e și un soi de cronică literară)! Adresîndu-i corespondentului două cărți proprii, să nu le pavăm cu vreo dedicație - să lăsăm virgină pagina de gardă, așa cum s-a dominat și el pe operele nouă expediate.

Îi trimit scriitorului Daniel Bănuțescu o acoladă, împreună cu expresia afectuoasei stime a lui

Ilie Constantin

CALENDAR

- ◆ 1.1.1868 - s-a născut I.A.I. Brătescu-Voinești (m. 1946)
- ◆ 1.1.1868 - s-a născut George Murnu (m. 1957)
- ◆ 1.1.1894 - apare la București, primul număr al revistei "Vatra"
- ◆ 1.1.1907 - s-a născut Constantin Fintîneru (m. 1975)
- ◆ 1.1.1923 - s-a născut Mihail Crama (m. 1994)
- ◆ 1.1.1928 - a murit Valeriu Braniște (n. 1869)
- ◆ 1.1.1928 - s-a născut Teodor Păcă (m. 1978)
- ◆ 1.1.1929 - s-a născut Nicolae Țic (m. 1992)
- ◆ 1.1.1939 - s-a născut Emil Brumar
- ◆ 1.1.1942 - s-a născut Ioan Alexandru
- ◆ 1.1.1944 - s-a născut Mircea Muthu
- ◆ 1.1.1948 - s-a născut Dumitru M. Ion
- ◆ 1.1.1949 - s-a născut Radu Țuculescu
- ◆ 2.1.1914 - s-a născut Petre Păulescu
- ◆ 2.1.1920 - s-a născut Francisc Păcurariu
- ◆ 2.1.1933 - s-a născut Ion Băieșu (m. 1992)
- ◆ 3.1.1967 - a murit Alfred Margul Sperber (n. 1898)
- ◆ 4.1.1877 - s-a născut Sextil Pușcariu (m. 1948)
- ◆ 4.1.1878 - s-a născut Emil Gîrleanu (m. 1914)
- ◆ 4.1.1931 - s-a născut Nora Iuga
- ◆ 4.1.1934 - s-a născut Jiva Popovici (m. 1991)
- ◆ 4.1.1942 - s-a născut Ovidiu Hotințeanu (m. 1973)
- ◆ 4.1.1977 - a murit Horváth István (n. 1909)
- ◆ 5.1.1909 - s-a născut Bazil Gruia
- ◆ 5.1.1923 - a murit Adam Müller Guttenbrunn (n. 1852)
- ◆ 5.1.1949 - s-a născut Leo Butnar
- ◆ 5.1.1972 - a murit George Dan (n. 1916)
- ◆ 5.1.1978 - a murit D. Ciurezu (n. 1900)
- ◆ 5.1.1981 - a murit Laura Mihail Dragomirescu (n. 1893)
- ◆ 5.1.1985 - a murit Alexandru Vițianu (n. 1891)
- ◆ 6.1.1760 - s-a născut Ion Budai-Deleanu (m. 1820)
- ◆ 6.1.1802 - s-a născut Ion Heliade Rădulescu (m. 1872)
- ◆ 6.1.1833 - a murit Nicolae Stoica de Hăteș (n. 1751)
- ◆ 6.1.1881 - s-a născut Ion Minulescu (m. 1944)
- ◆ 6.1.1897 - s-a născut Ionel Teodoreanu (m. 1954)
- ◆ 6.1.1918 - a murit Oreste Georgescu (n. 1891)
- ◆ 6.1.1943 - s-a născut Ion Drăgănoiu
- ◆ 7.1.1882 - s-a născut Ion Chiru Nanov (m. 1917)
- ◆ 7.1.1915 - s-a născut Fănică N. Gheorghe
- ◆ 7.1.1926 - s-a născut Mircea Sîntămăreanu
- ◆ 8.1.1891 - s-a născut Al. Cesar T. Stoika (m. 1941)
- ◆ 8.1.1915 - s-a născut Aurel Tita (m. 1994)
- ◆ 8.1.1978 - a murit Sarina Cassvan (n. 1894)
- ◆ 9.1.1900 - s-a născut Henriette Yvonne Stahl (m. 1984)
- ◆ 9.1.1912 - s-a născut Ștefan Stănescu (m. 1956)
- ◆ 9.1.1934 - s-a născut Mircea Tomuș
- ◆ 9.1.1944 - s-a născut Grid Modorcea
- ◆ 9.1.1947 - s-a născut Ioana Ieronim
- ◆ 9.1.1947 - s-a născut George-Virgil Stoenescu
- ◆ 9.1.1961 - a murit Radu Cioculescu (n. 1901)
- ◆ 9.1.1978 - a murit Szeplér Ferenc (n. 1906)
- ◆ 10.1.1493 - s-a născut Nicolaus Olahus (m. 1568)
- ◆ 10.1.1873 - s-a născut Haralambie Lecca (m. 1920)
- ◆ 10.1.1913 - s-a născut Ion Moldoveanu (m. 1939)
- ◆ 10.1.1915 - s-a născut Petre Marinescu
- ◆ 10.1.1919 - s-a născut Fényi István
- ◆ 10.1.1927 - s-a născut Ion Serebreanu (m. 1991)
- ◆ 10.1.1940 - s-a născut Ion Iuga (m. 1993)
- ◆ 10.1.1952 - s-a născut Richard Wagner
- ◆ 10.1.1987 - a murit Ion Bănuță (n. 1914)
- ◆ 10.1.1992 - a murit Tudor George (n. 1926)

Premiile Uniunii Scriitorilor din Moldova pe 1995

Nicolae Popa pentru volumul de poezii *Lunaticul nopții scitice*;
Serafim Saka pentru volumul de publicistică *Basarabia în Gulag*;
Nicolae Esinencu pentru volumul de poezii *Disciplina mondială*;
Ioan Mănăscuță pentru volumul de proză *Tăierea capului*;
Laurențiu Ulici pentru volumul de critică *Literatura română contemporană* (vol. I);
Andrei Ciurunga pentru volumul de poezii *Lacrimi pentru Basarabia*;
Cezar Baltag pentru volumul de poezii *Chemarea numelui*;
Marius Tupan pentru romanul *Rezervația de lux*;
Matei Vișniec pentru Opera omnia.
Premii speciale
Iurie Grecov pentru albumul *Eminescu în oglinda filateliei*;

Efim Tarlapan pentru volumul *Dioptrii pentru ochelari de cai*;
Arcadie Suceveanu pentru volumul de poezii *Eterna Danemarcă*;
Fidel pentru volumul de debut *Vânăt interzis*;
Georgeta Adam și Ioan Adam pentru volumul de publicistică *Clopotele bat pentru Basarabia*;
Mircea Radu Iacoban pentru seria de articole publicistice publicate în săptămînalul "Românul" și volumul *O cronică a Basarabiei*.

Au mai fost menționate editurile Eminescu, Arc, Art & Index, firma Anons & Ungureanu, Eus pentru susținerea autorilor basarabeni.

Sponsori: firma Intercapital și Liga Culturală pentru Unitatea Românilor de Pretutindeni.

CRONICA DRAMATICĂ

de Marina
Constantinescu

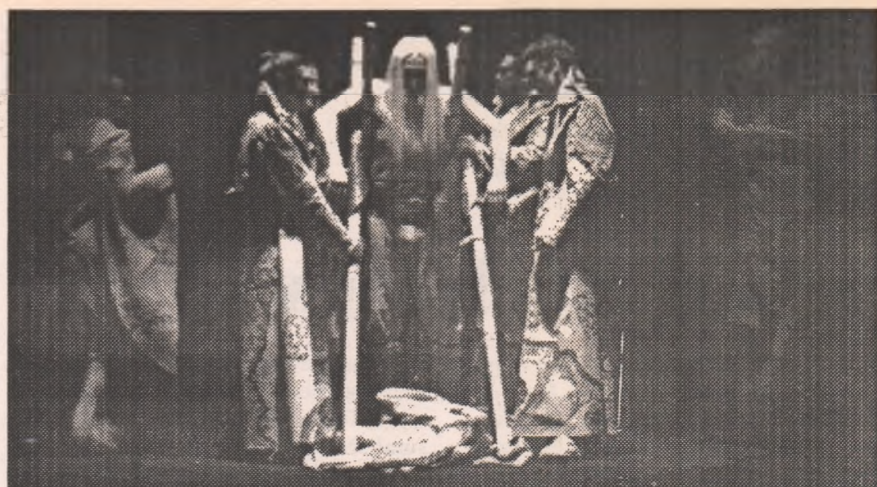
O poveste cu tîlc

SPRE sfîrșitul stagiunii trecute, Alexandru Dabija a montat la Teatrul Tineretului din Piatra-Neamț piesa "Orfanul Zhao" de Ji Junxiang. Din păcate, după cîteva reprezentații, actorul Ion Muscă, într-un fel protagonistul spectacolului, a murit. Trecîndu-se peste obstacole omeneste și dumnezeiești, "Orfanul Zhao" s-a reluat în această stagiune și, nu demult, teatrul din Piatra-Neamț l-a prezentat la București pe scena Teatrului Mic.

După experiența foarte interesantă pe care Alexandru Dabija a avut-o în 1986 la Teatrul "Nottara" cu "Furtuna" lui Cao Yu, regizorul poposește din nou asupra culturii chineze. Acest popas semnificativ este făcut la teatrul unde a debutat și unde s-a lansat ca important regizor, un teatru care a fost mulți ani un fel de pepinieră, o rampă de lansare pentru tinerii artiști (aici au lucrat, printre alții, Andrei Șerban, Iulian Vișa, Horațiu Mălăele, Maia Morgenstern, Oana Pellea, Ana Ciontea, Florin Anton, Coca Bloos, Simona Măicănescu, Paul Chiribută, pentru a-i numi doar pe cîțiva). Poate că ceva din efervescența creatoare cu totul specială de atunci este refăcută acum și se simte în acest spectacol în care este angrenată întreaga trupă a teatrului, o trupă care are în componența sa nu mai puțin de cincisprezece tineri actori, absolvenți ai promoției 1994. Putem considera toate acestea premise necesare,

Teatrul Tineretului, Piatra-Neamț: "Orfanul Zhao" de Ji Junxiang. Traducere de Cui Nianqiang. Premieră pe țară. Regia: Alexandru Dabija. Scenografia: Dragoș Buhagiar și Irina Solomon. Muzica: Mircea Octavian. Mastru de lumini: Vasile Popovici. Distribuția: Afrodita Androne, Lelia Ciubotariu, Gina Gulai, Gheorghita Iftimie, Lucretia Mandric, Carmen Moruz, Cătălina Rusu, Doru Aftanasiu, Paul Chirilă, Iurie Luncașu, Florin Mircea jr., Pompiliu Ștefan, Dan Covrig, Liviu Timuș, Tudor Tăbăcaru, Corneliu Dan Borgia, Radu Băitan, Daniel Beșleagă, Mihai Dinu, Loredana Botezatu, Traian Grigoriu, Oana Albu, Lucian Pavel, Ionuț Cucoară, Ioan Murariu, Mihaela Ciolan.

designur nu și suficiente, pentru spectacolul lui Alexandru Dabija. "Orfanul Zhao" este un punct de referință al stagiunii trecute, o punere în scenă cu stil și mare rafinament în care rigoarea și emoția artistică se împletesc într-un raport perfect, calculat aproape matematic. Scris la 1300, tratînd o poveste de pe la 600 înainte de Cristos, textul lui Ji Junxiang este actual și modern. Subiectul piesei este foarte simplu: pe fondul luptelor pentru putere dintre familii rivale, un copil, ultimul dintr-un neam exterminat, este salvat prin sacrificiul conjugat al unor oameni de treabă, fideli spiritului de dreptate și adversari ai tiranului uzurpator. Generalul Du Anjia, atotputernic sfetnic al împăratului, ordonă uciderea celor trei sute de suflete din familia rivalului său Zhao Dun, inclusiv a pruncilor care n-au împlinit vîrsta de un an. Zhao Dun și soția lui se sinucid, încredințîndu-și fiul doctorului Chen Jing. Doctorul își sacrifică propriul fiu pentru a abate atenția lui Du Anjia, înlocuindu-l cu orfanul Zhao. Cu excepția lui Chen Jing, toți cei care contribuie la salvarea lui Zhao își pun capăt zilelor, sînt torturați și omorîți. Sacrificiul lor este unul asumat conștient pentru a împiedica stingerea seminției lui Zhao Dun. Gestul lor este, în același timp, politic: opoziția față de caracterul discreționar și criminal al puterii absolute. Politicul și justiția și-au dat totdeauna mîna în astfel de împrejurări. Istoria tuturor popoarelor, vechi și moderne, cunoaște încercări similare de exterminare și supraviețuire. Piesa lui Ji Junxiang este, prin simplitatea ei, o paradigmă. De la Shakespeare pînă la literatura gualului contemporan, povestea lui Zhao se regăsește în nenumărate variante adaptate locului și timpului. Esența morală a tragediei este peste tot aceeași, întruchipările ei istorice sînt infinite. În textul chinez, așa cum l-a citit Dabija, ritualul crimei și al salvării conține situații arhetipale din Vechiul și Noul Testament, cum ar fi povestea lui Moise abandonat într-un coșuleț pe apele rîului, uciderea pruncilor din ordinul lui Irod Antipa. Elementul funda-

Imagine din spectacolul *Orfanul Zhao*. Regia: Alexandru Dabija

mental este triumful spiritului de dreptate. Ca într-un basm - unul dintre cele mai nobile, pe care omenirea și le spune de la începuturile ei -, binele învinge răul. Din punct de vedere moral aceasta vrea să însemne că semințiile și religiile își datorează perenitatea omeniei celei mai profunde și mai pure, capacității indivizilor de a se sacrifica pentru colectivitatea de care aparțin.

În spectacolul lui Alexandru Dabija întîmplările sînt înfățișate ca o ilustrare scenică a poveștii pe care o auzim mai întîi rostită de către protagoniști. Ce se spune, ce este scris în documente, se arată și se dezvoltă vizual. Povestea ca atare, un fel de cadru al evenimentelor, conține și morala explicită a tragediei, învățămintele care decurg din faptele oamenilor, obligația pedepsirii celor răi și a proslăvirii celor buni. Spectacolul este confruntat permanent cu adevărul și cu minciuna într-un fel aproape didactic. Ceea ce ar putea conduce la pedanterie, se dovedește a fi, teatral, de o mare modernitate și prospețime. "Lecția" este o magie, în același timp încîntătoare ca o stampă orientală și riguroasă ca un mecanism perfect, prin care umanul cel mai adînc se revelează în marea și în abisurile lui insondabile. Cele rele sînt pe spele, cele bune sînt se-adune: tîlcul etic al basmului chinezesc acesta și este. Pe o scenă complet goală, în care delimitarea spațiilor de joc se face impecabil prin perdele de lumini, asistăm la un ritual: gesturi stilizate, repetiții, mișcări coregrafice, costume pictate, totodată simple și somptuoase, machiajul, obiectele totdeauna încărcate de semnificații, înlănțuirea cadențată a secvențelor epico-dramatice, muzica discretă care însoțește drama. Alternarea de rostire solemnă și interpretare actricească (de "spus" și "jucat"), de voci ale corului și de voci ale protagoniștilor, de stop-cadruri savant elaborate și de mișcare dinamică, însă perfect

reglată, creează o puternică impresie de irealitate. Istoria este transportată într-un spațiu de poveste, în care se șterge granița dintre realitate și imaginație, dintre aparență și esență, dintre ce se întîmplă și ce se povestește. Luminile sînt folosite cu multă artă pentru a înțări această ambiguitate voită: ca un voal care se coboară sau se ridică, ele sugerează o consistență a tablourilor, cînd densă, cînd rarefiată, cînd transparentă, cînd opacă, cînd strălucitoare, cînd estompată. Este ceva din teatrul chinezesc de lumini și umbre, plin de mister, și în același timp din teatrul modern, european, care, prin dibăcia regizorului, nu risipește atmosfera intens poetică a spectacolului.

"Orfanul Zhao" este probabil realizarea cea mai impresionantă a echipei pe care o formează Alexandru Dabija cu scenografia Dragoș Buhagiar și Irina Solomon. O contribuție remarcabilă au Mircea Octavian (muzica) și Vasile Popovici (mastru de lumini). Într-un spectacol "coral" ca acesta, nu se pot face individualizări. Actorii, și nu în ultimul rînd Tudor Tăbăcaru în *Doctorul Chen Jing* (care-l înlocuiește pe regestratul Ion Muscă), acționează ireproșabil mecanismul planuit de regizor.

Erată: În articolul "Fuga din Egipt", din numărul 51-52/1995, au apărut două greșeli de tipar, pe care mă simt obligată să le semnaliez deoarece modifică sensul, una dintre ele, și schingiuiește un nume propriu, cealaltă. Așadar, pe coloana a doua, rîndul 28, a se citi "religia (raportul cu Divinitatea)" în loc de "Împăratul și divinitatea". Muzica originală a "Danai-delor" îi aparține lui Iosif HERTEA, și nu Herția.

Constantin Popovici

DISPARIȚIA FIZICĂ a lui Constantin Popovici lasă un gol imens în sculptura românească, după pierderea, la fel de dureroasă, a lui George Apostu (plecat, acesta, și într-un amar exil), marcîndu-se astfel ineluctabil sfîrșitul unei întregi epoci creative; ei constituind, într-un fel, cei doi poli, legați printr-un raport de complementaritate, ai plasticii românești contemporane. Dacă Apostu, mult simplificat, poate fi considerat o structură solară, Popovici este un artist frământat, nocturn, tragic în esență (nu întîmplător l-a atras Bacovia, a cărui efigie simbolică, cea a interogației tragic-reflexive asupra existenței, a fost înveșnicită într-o memorabilă, extraordinară de pregnantă viziune). Sigur, această afirmație oarecum tranșantă e contrazisă de o serie de alte lucrări, ce pot fi citite în cheie apolinică (*Monumentul Electricității* sau *Victoria* de la Vaslui), precum și *Încercările* și *Sacrificiile*, ce degajă sensuri calme ale unei constructivități monolitice articulate, dar odată cu situarea lor într-o suită evolutivă, vedem că ele sunt doar repere, trium-

furi temporare, semne ale unei orgolioase revolte prometeice, întrerupte apoi, din ce în ce mai des, de transfigurări torturate ale unor înfrîngeri (*Calvar*, *Obsesie*, *Hecate*), unde materia nu mai e modelată în tipare raționale, ci păstrată în curgerea ei magmatică, liniile de forță nu sînt centripetale, ci dimpotrivă, centrifugale, dezaxate față de un nucleu în măsură să le organizeze. Nu a vrut în nici un chip să încremenească într-o gîndire leneșă, în clișee, sau să fie încorsetat într-o categorie restrictivă. Mereu tensionat și dramatic încheștat în eforturi teribile de înnoire a repertoriului său tematic ca și a limbajului expresiv, avînd o amplitudine deosebită a orizontului stilistic, unică în sculptura românească, Constantin Popovici este tipul de artist, denumit în comentariile asupra expresionismului *Ichkünstler* (de o autoreferențialitate accentuată), care-și dimensionează creația în funcție de o etică a perfecționării continue, unde depășirea unor obstacole aduce cu sine imediat alte provocări ale formei, ce trebuie neapărat ripostate. A fost un luptător, o mare conștiință, adesea incomod și dificil în relațiile personale, aflat în conflict permanent cu o autoritate, ce nu putea accepta pe cineva care contrazicea, prin tot ce făcea, banalitatea și uniformitatea cenușie. Nu

putea suferi meschinăria și micimea sufletească, sfidîndu-le superb și disprețuitor. A rămas în urma sa o vastă operă sculpturală, o moștenire spirituală de neprețuit, menită duratei.

Gheorghe Vida

"Electricitate" și "Bacovia"

PE CONSTANTIN POPOVICI Crăciunul acestui an nu l-a mai găsit acasă. Prizonier al unei adînci vocații de călător - în spațiul simbolic al virtualității și al germinației formelor -, el a plecat abrupt, luîndu-și pe nepregătite prietenii, colegii, cunoștințele, spre un loc neidentificat încă, dar care poate fi, oarecum, aproximat. Ori a luat-o în sus, pe cărările defrișate de fulgerele *Electricității* sale, pulverizîndu-se luminos în zările abstracte ale zenitului, ori, dimpotrivă, a pornit împletindu-se, cu pasul mușcat de umezeli și de penumbra, spre nadirul lui *Bacovia*, al propriului său Bacovia, cel cu materia corodată de furtunile și de intemperii acide ale văzduhului, acolo unde totul nu-i decît *lux* negru al melancoliei, *calm* al suspendării din

mișcarea diurnă și *voluptate* profundă a disoluției. Pentru că între aceste două repere, fundamentale în definiția sa artistică, sculptorul s-a mișcat cu dezinvoltură, cu inteligență, cu întreaga tensiune a participării la miracol sau, dimpotrivă, cu ironie, cu scepticism și cu o maliție dusă uneori la marginea cinismului. În dinamica viziunii sale, ele nu sînt doar simple momente de grație sau forme depline ale expresiei, ci pur și simplu componente arhetipale în jurul cărora se construiește o complexă personalitate artistică și umană. Aici sînt exprimate contradicțiile, tensiunile, neliniștile unei conștiințe ale cărei unitate interioară și coerență a manifestărilor exterioare se sprijină decisiv pe elemente polare, pe acea misterioasă capacitate a contrariilor de a se solidariza. Doar așa a reușit Costică Popovici, pe spațiul unei opere (încheiate forțat) și al unei vieți (înterupte prea devreme) să fie simultan rec și liric, solar și melancolic, abstract și senzual, detașat ca un *clasic* și imprevizibil ca un *romantic*. Prea grăbita sa plecare poate să nu însemne, însă, neapărat o opțiune: *Electricitate* sau *Bacovia*. Ea poate fi *Electricitate* și *Bacovia*, pentru că la infinit (în Eternitate, adică) paralelele se întîlnesc.

Pavel Șuşară

PREPELEAC

de Constantin Toiu

Adieu, les beaux jours!

PUTEM s-o spunem de-a dreptul: *mireasa a șters-o în noaptea nunții*. A fugit. S-a dus. Cu voalul ei alb, fals, filfiind în bezna Eurasiei.

Ginerele, darnic, frumos, cam naiv, *Occidentul*, prințul șarmant, stîrnește zîmbete de compasiune prin cancelariile diplomatice.

Cetățenii de rînd însă, de pe margini, scot țipete de indignare:

“Așa-i cînd te dai pe mîna unei tîrcoale, a unei roturiere, a unei fete lipsite de educație. Familie de alcoolici, tatăl “revoluționar de profesie”, avînd cazier la poliție...”.

Numai în povești lucrurile complicate se termină cu bine și se face în general justie.

Numai poveștile repun în drepturi valorile morale puternice, deși modeste în purtări. Copila urgisită, *Cenușăreasa*, pierzîndu-și la bal pantofiorul ei cu numărul 34, recunoscută în fine de prinț și măriindu-se cu el, în timp ce noi vărsăm lacrimi de bucurie și de satisfacție, nu a fost, nu este și nu va fi niciodată decît o eroină de basm. O plăsmuire. O ficțiune. O revanșă imaginară a vulgului simplu, cîstit, contra existenței dure, viclene, brutale.

Fiindcă, iată ce zice acum gloata decepționată, de pe marginea evenimentului epocal, care, înainte de teribila lovitură, bea jubilînd fericită în așteptarea consumării fecundului act nupțial, unic în politologie. Că ea, fata, era o tîrfă și-o strică. Că i-a luat mințile prințului, un bleg, un romantic și-un idealist nu prea dus la femei. Și că n-ar fi prima dată cînd un băiat bun, cumsecade, se-aruncă orbește în brațele unei, rog să fiu scuzat, citez doar, - “curve ordinare”...

Bine, - răspundem noi, care nu jurăm decît pe logică, - dar, în acest caz, de ce a mai fugit și l-a lăsat, dacă putea să-l ducă de nas și să-i pape toți dolarii?... Scăpăm esențialul. Șoptit de un versat agent secret: “Fata era în misiune”... Și-n noaptea nunții, prin microfonul pitit în coroană de flori de ceară de pe cășorului fermecător, primise, scurt, ordinul: “Șterge-o, pînă nu se-ajunge prea departe!”.

Prea departe... Ce era, în fond, ce putea să fie “prea departe”? Fericirea?... Consumarea ei firească?... Astfel presupunem noi, nuntașii din mulțimea redusă la tăcere. Șeful secret de la centru, după ce lansase porunca, comentase între cei apropiați:

“Cu această așa-zisă fericire, cu acest burghez consum al ei, se va intra, sigur, în blestemata societate de consum! Or, care-i cauza răului, de la origini și pînă în prezent, punînd la socoteală și legenda obscurantistă a Bibliei în legătură cu mărul, dacă nu consumul, consumarea irațională și pofticioasă, deregînd simțurile simple, naturale? De aceea, venim și mai zicem o dată: *Nimic să nu se consume, totul e să se producă!* Natura vicioasă a “clientului” să nu mai fie ispitită, atrasă, preocupată de plăcerile superficiale sau de prisos. Ea să aibă permanent înaintea ei datoria incoruptibilă de a produce, de a făuri, strict, necesarul. Voluptatea? Abolită!... Și dacă, totuși, în vreun viitor, plăcerile vor trece pragul celor strict trebuincioase, prin coruperea cărnii, ce nu-i doar “tristă”, ci și ticăloasă, să se aplice cu strășnicie principiul *de la fiecare după capacități, fiecărui după nevoi*. Deși, atenție mare... Depinde ce fel de “capacități” și ce fel de “nevoi”...”

*
**

“GORBI”, nașul nunții ratate, cu pata lui ciudată de pe țeastă, premonitoare, - și care ar fi trebuit să dea mai mult de gîndit autorului comentariilor de mai sus, - liniștea recent omenirea că nu va mai fi ce-a fost și că *Stafia* ce bîntuie Europa la începutul secolului trecut, - blonda cu beretă și șarm slav, - s-a reciclat între timp, devenind o ravisantă prezentatoare de modă.

S-au dus zilele din Elveția pregătirilor revoluționare conduse de Lenin, Trozki și de ceilalți, cu febra lor intelectuală... Cu Ziuganov, Jirinovski, Mohora, Verdeț, - nici o primejdie. Caracudă. Călătorește acum spre Finlanda, într-un vagon plumbuit de nemți, vreunul din aceștia din urmă? Bătrînele tunuri ale crucișătorului *Aurora*, ruginite, decalibrate, mai sînt ele capabile să scuipe pe țevi vreun obuz? Nici vorbă.

Sîntem în februarie 1917. La putere, Kerenski Aleksandrî Feodorovici. Kerenski, *eserul* încolțit de menșevici și de bolșevici. Atenție în August a.c. și la “gloriosul Octombrie”.

Menșevici și eseri, strîngeți rîndurile! Lumea stă cu ochii pe voi. Se și aud lozinci: *Decît bolșevic, mai bine menșevic!* Sau: *A fi Eser e a trăi ca-n Cer!* Ș. A. M. D. Divizia (alb-gardistă) *Cante-mirovski* veghează.

■

SIMULACRELE NORMALITĂȚII

de Eugen Negrici

Slăbiciuni

IN CEI cinci ani cît a durat deplorabila mea experiență de conducător de instituție în ultimii ani ai unui regim muribund și tocmai de aceea paranoic de atent la orice neînsemnată abatere de la codul de comportare ordonat, am învățat cîte ceva despre căile prin care, conștienți sau nu de ce fac, oamenii reușeau să slăbească strînsoarea chingilor și chiar să-și cîștige un fel de libertate. Primele vorbe pe care le scoteau subalternii întredeschizînd - cu o timiditate ce trebuia remarcată - ușa - erau, fără excepție, cele ce anunțau o boală în familie, o epidemie, un accident stupid, o gripută personală, decesul neașteptat al vreunui cunoscut sau măcar un eveniment internațional sîngeros.

Începeau, firește, întrebările de rutină - jucam în fond aceeași comună scenetă - lămuririle, completările, variantele, ce se îmbulzeau, se lăteau, deveneau terifiante pe măsura ivirii, în pragul ușii, a altor personaje cu fețe posomorîte, rău prevestitoare. Se creă repede în acel conclave al cioclilor, un soi de consens al semnelor apocaliptice și nu aveai cum să nu “compătimești împreună”, să nu devii, cu gîndul la marile, adevăratele nenorociri, indulgent cu greșelile omeniești. Presupun că și cei angajați să urmărească îndeaproape starea noastră de spirit, să vîneze izbucnirile de amărăciune ale celor umiliți de lipsa luminii, a căldurii și a mîncării și obligați, pe deasupra, să-și aplaude bunăstarea, pînă și ei își pierdeau, sub avalanșa știrilor negre, arderea de soldați ai partidului. Primul lucru pe care trebuia să-l faci cînd nu erai decît un slujbaş oarecare, un bugetar supus politicii organigramelor și cărui a se arată periodic pisica, era să te plîngi chiar fără motiv de ceva, să provocai, astfel, o dispoziție indulgentă, lăsînd la vedere slăbiciunile tale și ale speciei umane în general, să relativizezi, indirect, ideologia prin multele și măruntele chestiuni cotidiene, exagerate, diversificate, amplificate fără încetare într-o direcție sumbră. Te ajutau să calci principiile, să ieși din front, să zăpăcești alinierea comandată, să-ți ieși mai mici sau mai mari libertăți și alte forme de slăbiciune acceptabile: slăbiciunea de minte (mimată sau nu) cu efectul ei de imprevizibil înveselitor și slăbiciunea de pahar.

Cunosc vreo cîțiva scriitori cu faimă de bețivani răi de gură, care, chemați a doua zi după ce scăpaseră în public frazele lor tăioase la adresa regimului ceaușist (fraze ce făcuseră între timp înconjurul Bucureștiului) erau dojeniți, doar dojeniți cu surful pe buze și cu bateri pe umăr de gradații instituției cu

pricina. Aceștia se străduiau să mușmalizeze împlinirea de dragul, poate, al păcătosului prin gura cărui ieșise un adevăr pe care ei, oameni de nădejde, integri, responsabili, nu-l puteau pronunța. Îmi stăruie în minte o ședință din noiembrie 1978 a cenaclului Macedonski din Craiova. Gloata veselă a poezilor informatori și a informatorilor poezi era acolo, la datorie. Uriasele oglinzi paralele ale palatului Jean Mihail o multiplicau halucinant. După ce s-a executat ceremonialul de rigoare și s-a trecut la tîmrierile reciproce, ședința a intrat brusc în derapaj prin apariția în arenă a poetei D., aflată într-un stadiu avansat de graviditate, care, cuprinsă de o agitație ciudată, în cîteva secunde, bulversînd, ca un turbion, șirul de scaune vigilente, a spus, cu vocea ei sfîșită de viperă, orice i-a trecut prin căpșorul ei răutăcios, săgetînd în mare viteză, cu epitete teribile, “neajunsurile” - cum le ziceam, pe atunci, eufemistic - grozăviilor erei ceaușiste, înjurînd, în stînga și în dreapta, lichelele loco și poezii de curte, denunțînd lălbăiala patriotardă, obscurantismul politicii oficiale, presiunile cerberilor culturii și obediența rușinoasă a scriitorimii. Nu se numărase nicicînd printre personajele simpatice ale Craiovei și își făcuse, cu vremea, destui dușmani, dar, ușor jenați, cu capetele plecate sau întoarse în altă parte, am acceptat-o în totul și, pe furis, i-am admirat clipa de nesăbuită. Și, surpriză, nu a urmat nimic: nici o anchetă, nici o amenințare administrativă, nimic din repertoriul de metode, de pe atunci perfecționat, care te transformau repede în delincvent de drept comun. Ele nu ar fi ocolit pe altcineva, dacă acest altcineva ar fi fost, să zicem, un bărbat în deplinătatea puterii și spiritului, valid, coerent, stăpîn pe sine și fără vreo slăbiciune vizibilă sau vreo meteahnă, dintre acelea care secretă indulgență. Un bărbat care să trezească, prin tăria articulațiilor lui, dorința de înfruntare, căci lupta în planul principiilor va masca totdeauna instinctele masculilor în competiție. Mi-a venit în minte figura Mariei, logodnica lui Iosif, devenită doar atunci, poate, cînd își purta, turburată, pruncul, puternică, de neatins, invulnerabilă și pură. Va trebui să medităm, acum, în pragul unor noi primejdii răsăritene, la nevolnicia puterii și la puterea nevolniciei, la cîțimea de libertate pe care o cîștigă, în vremuri de teroare, cei ce suportă condiția unei fatalități: nebunii, bețivii, săracii cu duhul, neputincioșii, muribunzii, femeile însărcinate. În genere, slăbiciunea - care face inutilă arătarea pumnului.

■

Ocean

Un principe (8)

DE FIECARE dată cînd sună telefonul, tresar: “N-o fi Pseudo-Cantemir?” În primele zile după dispariția lui, dr. Wagner, care purta acum un căpăstru de piele pe sub bărbie, era optimist: “Știți, fug mulți de aici, dar după cîteva zile îi găsește poliția și sînt bucurioși că se pot întoarce. Imediat ce apare vă anunț eu.” Într-o dimineață, mă bărbieream tocmai, doctorul mă sună. Am izbucnit bucuros: “A venit?” - “Nu, voiam să vă spun că a murit Hitler.” - “A murit el de mult.” - “Vorbesc de Hitler al nostru. Printre hîrțile sale am găsit o însemnare într-o limbă străină, cred că e în română. Vreți să veniți s-o vedeți?” M-am dus. Am recunoscut scrisul. Textele păreau copiate de pe copertele unei cărți vechi.

Această sfîntă carte este a mea, D.C.

Mai, 24, pieire soarelui la 3 pol ceasuri.

Mîna care a scris aicea va putezi în groapă iar cuvintele vor rămînea în veci.

În postul Nașterii Domnului, la anul 1702, a venit la mine căpitanul Duval cu o scrisoare de la Jean Cavalier, căpetenia camisarzilor din munții Cevennes din Franția, care, fiind de credință calvină, s-au răscolat împotriva stăpînirii. Mare prigoană și suferințe și chinuri s-au abătut asupra lor, după ce regele Ludovic al 14-lea a spart la 1685

edictul de la Nantes. Pe călăul lor cel mai strașnic, arhiprezbiterul Langlade de Chayla, l-au ucis cu 57 de împunsături de lance și astfel dihonă a cuprins tot ținutul. Cavalier căuta un comandant de oaste și Duval auzise de mine cum am luptat și am condus retragerea trupelor turcești după bătălia de la Zenta. Îmi cerea să vin să organizez oastea alcătuită din grupuri de țărani, ciobani și tîrgoveți fără știință de arta războiului. Duval mai cunoștea și sărăcia mea și voința de a găsi bani în chestiunea tronului Moldovei și a caselor pe care voiam să le ridic în Fanar. Am primit cu condiția ca ei să depună înainte, la biserica Sfîntului Duh din Geneva, 120 de pungi venețiene și am purces la drum greu că era iarnă viforoasă. Am trecut prin Geneva și l-am trimis pe Buhai să ducă o parte din pungi la Tarigrad. Am trecut Rhonul care venise mare, pe un pod plutitor, pe urmă am urcat pe valea unui rîu ce se cheamă Vidourle, la Aigues-Mortes. Și am coborît iară. În apropiere de Alais l-am întîlnit pe căpitanul Rolland. În trei

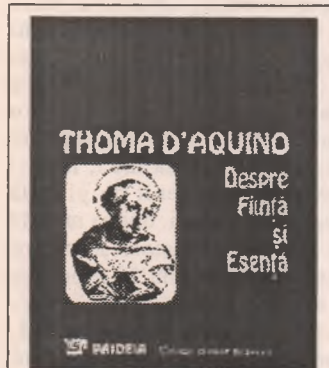
zile am rînduit la poalele muntelui Lauzère o tabără și am început cu instrucția militară. Am scris zeci de scrisori la Londra, la Geneva, la Amsterdam și la Moscova, cerînd ajutor frătesc. Am primit multe făgăduinți și puțini bani și arme. Englezii au încercat să debarce în golful Lyon, dar n-au izbutit. În 29 de lupte m-am bătut toată vara. De ziua Sfintei Cruci 1703 am căzut cu calul într-o prăpastie la Vic și m-am betejit. M-au dus cu un car niște păstori pînă la Montpellier, de unde, cu sprijinul familiei de Castagnères, am ajuns la Marsilia și am sărbătorit 30 de ani de la nașterea mea, pe o corabie genoveză, dînd laudă și mulțumire lui Dumnezeu că m-a scăpat de acele năpaste în care singur m-am băgat.

Doctorul mi-a dat mie manuscrisul. Se vedea că era scris recent. Îl copiasă “principele” de undeva sau era propria sa operă? M-am dus în Franța și am refăcut drumul descris, de la Aigues-Mortes la Montpellier. Am cercetat arhivele ticsite de documente despre luptele religioase sub Ludovic XIV. Nicăieri nici o indicație că printre voluntarii veniți din alte țări ar fi fost și Cantemir. Au trecut ani. Rusia a schimbat țar după țar. Cînd apare unul nou, mă grăbesc să mă edific dacă nu cumva e pacientul doctorului Wagner. Și mă surprind că, parcă, mai sper.

Paul Miron

“A fi” și
“a exista”

S-AU ÎMPLINIT în 1995 șapte secole și șapte decenii de la nașterea, în castelul Roccasecca, din familia conților de Aquina, a sfântului Thoma, cel denumit și “Doctor Angelicus”. Publicarea în ediție bilingvă a unei importante lucrări de tinerețe, *De Ente et*

Thoma d'Aquino. *Despre Ființă și Esență (De Ente et Essentia)*. Ediție bilingvă. Traducere, note și biografie de Dan Negrescu. Editura Paideia 1995, 132 p. F. p.

Essentia (Despre Ființă și Esență) oferă pentru prima oară în limba română, în traducerea cunoscutului latinist Dan Negrescu, elemente absolut necesare celor interesați de Evul Mediu, îndeosebi de vestitul (pentru filozofie) secol al XVIII-lea. Postfața profesorului Gheorghe Vlăduțescu o numește, în acord cu Grabmann, “prolog la întreaga operă” thomistă, “o analitică din perspectivă și cu mijloacele metafizicii (dinspre ființă) a esenței”. Într-adevăr, cunoașterea limbajului aristotelic are, așa cum o demonstrează cei doi filozofi, o mare importanță în descifrarea textului, Thoma fiind vestit pentru încercarea sa de a uni gândirea lui Aristotel cu cea creștină. Dar și Avicena (al cărui nume ar trebui transcris în limba română cu un singur *n*, dat fiind că derivă din Ibn Sina) este deseori citat pentru *Metafizica* sa și pentru comentariile sale la Aristotel. Avicena, ca și alți filozofi arabi, au un rol cel puțin la fel de important ca și vechii greci în conturul thomismului. După Al-Farabi și înainte de Averroes, Avicena a demonstrat că filozofia nu avea de ce să contrazică religia, deoarece ambele prescriau cărarea adevărată a unei existențe exemplare. Telul ultim, atât pentru teologi cât și pentru filozofi era cunoașterea divinității, a vieții de apoi, a fericirii și nefericirii. Principala îndatorire a filozofilor islamici era deci, cu mult înaintea lui Thoma, să dovedească existența divinității prin raționament. De altfel, Avicena considera că numai filozofii ar fi capabili să se roage cu adevărat, doar ei știind să-și pregătească mintea pentru a-l primi pe Dumnezeu.

Dan Negrescu a reușit ex-

cepțional translația limbajului thomist în română, folosind, de exemplu, “quidditate” pentru *quidditas* (substantivizarea pronumelui *quid*) și nu barbarul “ceitate” care poate fi găsit la câte un neoașist; la fel, “heceitate” din *haecceitas*. Deosebind între *essentia* și *existentia*, vorbește “despre ființarea lui Dumnezeu” (*de esse Dei*). Totuși, dată fiind încărcătura poetică a termenului, cum ar fi dacă am folosi pentru *materia signata* nu “materie însemnată”, ci “materie semnată?”. Fiindcă, în ultimă instanță e vorba de semnătura divină asupra materiei, pecetea principiului individualității.

Și-o soție,
și-o filozofie

CONSIDERAT înaintașul lui Rousseau, Lessing și Kant, Pierre Abélard (1079-1142), autorul unei opere filozofice și teologice care i-a adus faimă prin arta de a lămuri textele cu ajutorul unor întrebări și comentarii revelatoare, este caracterizat de Gilson ca fiind “un pătimaș, spirit fără astâmpăr, mândru și combativ, lupător a cărui afirmare a fost brusc întreruptă de o întâmplare pasională cu caracter dramatic”. Într-un arc al marilor opere care au făcut punctul de pornire al “liberei cugetări” și care, la începuturile sale europene, îl așează pe

Héloïse și Abélard - *Autoportrete epistolare*. Introducere, traducere din limba latină și note de Dan Negrescu. Editura Paideia 1995, 133 p. F. p.

Abélard, Dan Negrescu a tradus celebra corespondență între acesta și Héloïse, “călugărița și femeia care-ți trezește iubirea și admirația chiar fără să o fi văzut”. Tragedia mutilării lui Abélard, ca într-o răzbunare păgână, a învăluit iubirea celor doi, de-a lungul secolelor, într-o sumbră glorie. Abélard își descrie iubita ca pe cea mai frumoasă dintre învățate: “Cu cât este mai rar printre femei acest bun - adică știința scrierilor - cu atât mai mult o evidențiază pe copilă, făcând-o foarte renumită în tot regatul”. Recunoscând că “sub pretextul învățăturii ne dedicam profund iubirii, iar acele tainice alunecări pe care le dorea iubirea, le oferea chiar

studiul”, trăind mistuit, noaptea, de nesomnul amorului iar ziua de veghea studiului, Abélard era pe punctul de a pierde orice credibilitate filozofică. Spre a nu atrage blestemele lumii fiindcă “a îndepărtat de ea o atât de mare lumină”, Héloïse a refuzat la început căsătoria, care dă “tulburări trupesti” (I, Corinteni, VII, 27). E citat și Cicero care nu credea că poate să se îngrijească în egală măsură și de soție și de filozofie, compătimit Socrate care greu a mai ispășit “rușinoasa pată” a înșurătorii. Héloïse își îndeamnă iubitul la disprețul lumii și refuzul plăcerilor, știut fiind că până și întreruperile scurte distrug starea de spirit propice creației. Destinul a făcut ca Abélard, prin dușmăniile pe care le-a stârnit în plan teoretic, să plătească trupest. Devenită la rândul ei călugăriță, strălucita Héloïse, cea cântată de Villon, mai pricepută decât toți bărbații la scrieri latinești și ebraice, a avut bucuria de a primi, tot ea, (“iubita mea odinioară în veac, preaiubită acum întru Hristos”) mărturisirea credinței în Dumnezeu a lui Abélard.

Deoarece *Scrisorile* către Héloïse, atât de bogate în amănunte despre viața omului și gânditorului, au fost selectate de Dan Negrescu în primul rând pentru calitățile de autoportret, ele pot fi citite atât ca introduceri savante în scolastica medievală (Abélard este socotit contraponderea lui Descartes) dar și ca un modern roman de dragoste.

Descartes,
Europei de cart

PUBLICÂND în latină și franceză, alături de traducerea românească, *Expunerea despre metodă*, Dan Negrescu atrage atenția asupra faptului că, în latină, față de varianta franceză, lucrarea nu mai este aceeași, ceea ce se constată deja în titlu: “Descartes nu mai scrie un discurs (dacă o făcea, avea la îndemână pe *discursus*) ci o expunere (*disertatio*), adică înfățișează înălțuit idei (a se vedea comparativ verbele *discurro*, *ere*, a alerga în sau din diverse părți, și *dissero*, *ere*, a înfățișa înălțuit idei, a expune). “Distanța de șapte ani la care apare varianta latină are și ea, s-ar putea spune, un sens simbolic (din șapte în șapte ani se schimbă în corp toate celulele, de aici, faptul că etapele evoluției omenești sunt de câte șapte ani). Traducerea *mot à mot* ar fi datorată abatelui de Courcelles, însă, spune Descartes, “eu am modificat adesea cugetările, căci m-am străduit să-mi îndrept propria gândire”. Ținând seama de această afirmație precum și de faptul că traducerea modificată este ulterioară *Meditațiilor* (1641), textul definitiv ar putea fi socotit cel latinesc. În-

René Descartes - *Expunere despre metodă*. Ediție trilingvă (latină, română, franceză). Traducere din limba latină și note de Dan Negrescu. Postfață de Gheorghe Vlăduțescu. Editura Paideia 1995, 132 p. F. p.

tr-o exactă, concisă și erudită postfață, Gheorghe Vlăduțescu afirmă că variantele “se completează ca dimensiuni analitice ale aceluiași proiect”, abia împreună constituind un întreg. Foarte interesante analizele de text ale profesorului, între care aceea asupra lui *Cogito, ergo sum* (Je pense, donc je suis): în franceză, accentul e pus pe *eu* (identitatea ființei ca subiect); în latină, *ego*-ul este proiectat metafizic, ființa ca ființă (*ens qua ens*) este astfel presupusă și metafizica făcută posibilă.

Urându-le, pentru început, sănătate cititorilor (ceea ce ni se potrivește și nouă foarte concret, aflându-ne la un început de an!) Descartes arată, într-un mod foarte contemporan, că nu poate fi vorba de o metodă a aflării adevărului, ci doar de calea de el însuși urmată. Regulile morale oferite, raționamentele prin care dovedește existența lui Dumnezeu și a sufletului omenesc, îndemnul la progresul în științe pot fi deci socotite sfaturile unui prieten, și astăzi valabile. Cum ar fi, de pildă, un... slogan ecologic alcătuit din următorul citat? “Binele înseamnă și a lăsa deoparte cele socotite chiar acum de vreun folos celor în viață, cu scopul de a săvârși altele, care le vor fi mult mai de folos urmașilor noștri”. Să-l recitim, deci, pe bătrânul Descartes, bucurându-ne că încă mai face Europei de cart.

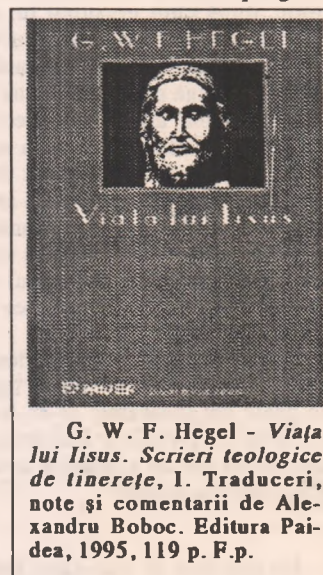
Rațiune pură,
Dumnezeu

DEȘI poartă subtitlul “Scrieri teologice de tinerețe”, “Viața lui Iisus” nu e o scriere teologică propriu-zisă, ci o privire cenzurată filozofic asupra celor mai cunoscute principii și parabole ale Mântuitorului. Ca dovadă, din biografia pământească a lui Iisus Hegel alege momentele semnificative care ar pune în evidență scânteia divină din fiecare individ. Acest sine (*Selbst*) care trebuie căutat și dezvoltat de fiecare e un semn că oamenii își pot afla în ei

înșiși divinitatea. În planul istoric al existenței sale, învățătura lui Iisus a căutat “să corijedeze spiritul mărginit de prejudecăți precum și orgoliul național iudaic”. Omul ca om, îi explică Iisus lui Nicodim, unul dintre primii preoți convertiți la creștinism, nu e o ființă integral senzuală, mărginită, în el există spiritul și o scânteie din ființa divină, există partea de moștenire a oricăreia dintre ființele înzestrate rațional. În spiritul lui Dumnezeu domnește rațiunea iar încoronarea acesteia este “legea morală”, singura pe care trebuie fondată veritabila adorație a lui Dumnezeu.

Tânărul filozof Hegel a avut drept sursă Biblia tradusă de Luther - care a fost, după cum se știe, și un mare filolog. Așa se explică “reformismul” unor citate din Cartea Sfântă, de pildă acelea în care Iisus răspunde unor discipoli ai lui Ioan Botezătorul îngrijorați că, prin comparație cu ei și cu fariseii, prietenii lui Iisus nu țin post. În altă parte, unde analizează parabola semînțiilor, Hegel se află în domeniul celei mai “pure” filozofii. Cartea nu a fost niciodată publicată în timpul vieții filozofului, ea fiind un exercițiu acumulat al marelui creator de sistem de mai târziu. De fapt, autorul însuși își dorește scrierea o “armonizare a Evangheliilor după propria traducere”, o lectură proprie, modelare prin filozofia religiei, a textului biblic.

În anexă mai există câteva pagini din aceeași perioadă de tinerețe (“perioada de la Berna”): *Cel mai vechi program*

G. W. F. Hegel - *Viața lui Iisus. Scrieri teologice de tinerețe*, I. Traduceri, note și comentarii de Alexandru Boboc. Editura Paideia, 1995, 119 p. F. p.

de sistem al idealismului german, prin care Hegel enunță în plan filozofic programul romantismului, subliniind valoarea poeziei, a filozofiei artei, religiei, mitologiei și care expune în nuce ideile cuprinzătorului său sistem. Strălucit comentata traducere a lui Alexandru Boboc întregeste astfel, în mod esențial, pentru români, cunoașterea hegelianismului - “cea mai grandioasă tentativă post-platonicească făcută în Europa de a regândi unitatea”.

Scrisori către Felice

De la 5-6 I. 1913

DIN NOU am lucrat prost, iubito, foarte prost. Cum nu vrea scrisul meu să se lase ținut în frâu și se răsucescă ca un corp viu în mâinile mele!

Închipuiește-ți, acum nu te mai poți bizui nici pe scrisorile expres. Scrisoarea ta expres a sosit abia ieri seară la birou și eu am primit-o tocmai azi dimineață. Cum te face o astfel de scrisoare să accelerezi urcatul scării, să te lipești cât mai aproape de geam (la 9 fără un sfert este încă destul de întuneric) și pentru toți curioșii care văd într-un asemenea fel de a citi o scrisoare o disponibilitate spre comuniune, să găsești un gest amabil de aprobare făcut cu capul chiar în cele mai nesigure situații.

Și pe urmă a venit a doua scrisoare și noi eram la Frankfurt și ne îmbrățișam unul pe celălalt, nu ca acum în golul unei odăi. Dar tot ai îndoit un pic vârful ascuțit al întrebării mele, iubito; dacă tot ne jucăm de-a ea, hai să ne jucăm până la capăt. Trebuie să mă vezi cum sînt și în varianta rea și în cea bună; mie mi-e mai ușor, tu, mereu neschimbata mea bună și dragă!

Tocmai în acest moment, ca să fiu sincer, mă aflu într-o stare insuportabilă și singurul lucru bun în ce mă privește e supărarea mea pe mine. Am scris prost în ultima vreme și urmarea este un fel de împietrire. Nu sînt obosit, nici somnoros, nici trist, nici vesel, nu am putere să te aduc aici cu dorințele mele, deși întîmplător în dreapta mea se află un fotoliu gol gata pregătit, sînt prins într-o menhină și nu mă pot smulge din ea.

Așa ar fi de pildă și cu povestea noastră din Frankfurt. Mie nu mi s-ar fi întîmplat nimic, după cum presupui tu, absolut nimic, aș sta doar liniștit în patul meu, în timp ce, după cum ar arăta ceasul de pe fotoliul de lângă pat, clipa întîlnirii noastre s-ar apropia, ar sosi și ar trece. Eu n-aș găsi nici o scuză, n-aș avea nimic de povestit, aș fi doar conștient de vinovăția mea. Impresia pe care ți-aș face-o într-o asemenea stare ar fi asemănătoare cu aceea pe care o au asupra ta unele din scrisorile mele în răspunsul cărora începi cu întrebarea: "Franz, ce mă fac eu cu tine?"

Te chinuiesc mult cu îndărătnicia mea? Dar cum altfel decît prin îndărătnicie poate cel îndărătnic să se convingă de faptul că posedă o fericire incredibilă, căzută din cer și apărută în calea lui într-o seară de august?

Franz

Nu știu dacă de ziua celor Trei Magi mergi la birou, de aceea îți trimit scrisoarea asta la locuința ta și mîine îți scriu alta la birou.

De la 10-11 I. '13

INAINTE de toate, iubito, să n-aud că-ți faci reproșuri pentru că îmi scrii prea puțin. Îmi scrii mult prea mult pentru timpul limitat pe care îl ai!

Dacă poți să menții regularitatea minunată a scrisului zilnic, nici nu-mi pot dori mai mult și, cum alte dorințe sînt deocamdată sau pentru totdeauna nerealizabile, totul este în ordine, chiar dacă nu în cea mai deplină. Faptul că după ultimele cuvinte schimbate cu

ruștele mă așez direct la masă ca să-ți scriu, în timp ce mai demult scrisul meu venea mai întîi și cînd luam în mînă tocul să-ți scriu ție mă găseam pe o treaptă superioară, fie că era a fericirii sau a nefericirii - asta mă deranjează acum. Nu am voie să las multă vreme lucrurile așa; luni, mă gîndesc să încep iar să scriu, iubito, nenumărate povestiri bat pasul cadențat la mine în cap.

Uneori mă zvîrcolesc de durere; suferința asta are fel de fel de motive, chiar participarea mea la două logodne, a lui Max și a surorii mele, nu este cel mai neînsemnat dintre ele. Azi în pat m-am plîns ție de cele două logodne într-o lungă pledoarie care poate ți s-ar fi părut neîntemeiată, acum, firește, nu voi mai putea reface tot ce ar fi trebuit să spun acolo, așa că mai bine renunț. Dacă ai ști ce tirade îți țin în pat! Cum mai vorbesc tăcut în mine cu cea mai dragă ascultătoare a mea; dacă m-ai vedea cul-

seara, Franz! Ce mai faci? Ce vești ai mai primit de acasă?" Acest fel de a vorbi avea, dacă vrei, în sine un sens bun.)

Dar, iată că mă implic totuși, cele două familii străine se îmbulzesc în viața mea, simt asta, familia cumnatului e chiar împinsă în propria mea familie.

Nu, azi nu mai continui să scriu, pentru moment nu sună destul de convingător, poate intuiești tot ceea ce vreau să spun în amănunt, asta e esențial, din păcate, nu poți să înțelegi de la distanță.

În clipa cînd citești această scrisoare mă aflu în drum spre templu, îmbrăcat în fracul meu vechi, cu cizmele roase de lac, cu jobenul prea mic și cu obrazul neobișnuit de palid (mereu îmi trebuie atîta timp pînă adorm), în chip de cavalier de onoare, alături de verișoara mea draguță, elegantă, mai ales atentă și modestă. Nunta are loc la templu, cu

toată ceremonia fastuoasă care mă deranjează întotdeauna din cauză că în comunitatea iudee, cel puțin la noi, ceremoniile religioase limitîndu-se exclusiv la nuntă și înmormîntare, aceste două ocazii ajung astfel să se apropie pînă la confuzie și în ele poți distinge formal privirile acuzatoare ale unei credințe pe cale de dispariție.

Noapte bună, iubita mea. De-ai ști cît mă bucur, cel puțin de data asta, duminica ta este cu siguranță mai liniștită decît a mea. Oare cu ce observație o să-ți dea mama ta de astă dată scrisoarea?

Franz

Tocmai ți-am citit încă o dată scrisoarea și pentru că unele lucruri mi-au trezit curiozitatea îți pun următoarele întrebări:

1. Ce înseamnă: Nu mi-am desfăcut încă medallionul.

2. La care familie cunoscută ai fost? Nu știu cum se face, dar numele îmi clarifică totul.

3. Cum a fost la baia familială? La acest capitol trebuie să mă abțin, din păcate, de la o remarcă (se referă la înfățișarea mea la baie, mai precis la înfățișarea mea fizică). La baie arăt ca un copil orfan. A fost o vreme, e foarte mult de atunci, ne aflam într-o excursie vara, pe Elba, era caniculă, scaldatul în rîu ne făcea multă plăcere. Dar baia propriu-zisă era prea mică, bărbați și femei se scaldau laolaltă, nu mai știu dacă acolo existau două cabine, societatea care participa la excursie era foarte veselă și a trecut ușor peste asta. Eu însă nu; din cînd în cînd îndrăzneam să-mi fac de lucru printre femei, dar foarte rar. De cele mai multe ori, dorința mea să intru în apă era firește nestăvilită și fără de limite; rătăceam singur ca un cîine părăsit pe potecile cele mai înguste ale colinelor ce însoțeau rîul și observam micul strand ore în șir, să văd dacă nu cumva se va goli în sfîrșit, devenind accesibil și pentru mine. Cum îi blestemam pe cei întîrziți care umpleau din nou strandul deja pustiu, cum urlam cînd, după o arșiță anormală, în timpul căreia oamenii savuraseră baia, izbucnea o furtună îngrozitoare și-mi lua orice speranță de a mă putea scălda și eu! În general nu izbuteam să fac baie decît către seară, dar atunci aerul era deja rece și plăcerea nu mai era atît de mare. Doar uneori, din cauza unui fel de insolatie, nu-mi mai păsa de nimic și năvăleam în baia supra-aglomerată. Firește că puteam să mă scald în liniște și să mă

joc cu ceilalți, nimeni nu se sinchisea de puștiul care eram, dar eu nu voiam să cred acest lucru.

4. Aș vrea să aud mai multe despre tatăl tău cînd se ivește ocazia. Dar acum e din nou prea tîrziu. Tu! Încă nu am pregătit nimic distractiv pentru această masă de nuntă și ce e mai rău e că nu sînt în stare și nici pe viitor nu voi fi.

Franz

De la 29 la 30 I. '13

FĂRĂ îndoială faptul de a fi răcit și eu, în sfîrșit, temeinic ca orice om, intră în categoria noutăților care mi s-au întîmplat începînd din vara trecută; mai ales că răcesc fără motiv, în ciuda pielei mele călitate de atîta masaj. Nu cumva îmi lipsește ceaiul fierbinte care îi provoacă, după opinia mea, iubitei mele o înviorare deosebit de plăcută (acum, după aceste răceli, opinia mea nu mai poate fi atît de revelatoare). Știi, au fost perioade cînd vedeam în neputința mea de a răci un semn destul de important al declinului meu tot mai rapid. Întotdeauna am fost convins de adevărul acestui declin apropiat. Îmi spuneam: (faptul că nu răcești era, firește, doar un semn printre multe altele) în felul acesta mă desprind încet, încet, de comunitatea oamenilor; pretutinden pîndeam să găsesc o dovadă în sprijinul credinței mele. Nu-mi reușea mai nimic. E drept, nu mi se confirma orice temere, dar fiecare speranță îmi era înșelată; dacă vorbeam cu cineva despre te miri ce și acesta își întorcea puțin capul, mă și simțeam dat la o parte și nu mai găseam nici un mijloc să-i atrag atenția asupra mea și s-o păstrez cît mai mult. O dată am fost cît pe ce să-l conving pe Max, care este complet inabordabil pentru asemenea probleme, că îmi merge din ce în ce mai rău și că nimeni, chiar dacă m-ar iubi și mi-ar fi foarte aproape și m-ar privi în ochi să mă bine dispună (firește mai mult din disperare decît din iubire), n-ar putea să mă salveze. Eu trebuie să rămîn numai în grija mea personală, de altfel asta îmi și doresc cel mai mult; să mă suport atît cît e omeneste posibil. Am făcut atunci numai noi doi o excursie la Dobricevici, o localitate frumoasă în apropiere de Praga, unde am și rămas peste noapte. După amiază a plouat tot timpul, eu ședeam culcat pe canapeaua din camera lui Max (aveam două odăi pentru că eu nu pot dormi decît singur într-o cameră; tu vezi în asta un semn de curaj, de fapt nu e decît frică, așa cum dacă ești întins pe jos n-ai cum să cazi, tot așa nu ți se poate întîmpla nimic dacă ești singur), eram complet inert, dar nu puteam dormi și nici ochii nu voiam să-i țin deschiși ca să nu-l deranjez pe Max. Începuse să scrie acolo, la masă, nuvela *Cehoaiica* (pe care ai citit-o probabil mai tîrziu în "Berliner Tageblatt") și a dus-o pînă la capăt. Stăteam așadar întins pe canapea cu ochii închiși, ascultam plictisit ploaia de afară care bătea darabana pe acoperișul și terasa de lemn și ardeam de nerăbdare ca Max să-și termine povestirea (o scria dintr-o răsufare, penița alerga pe hîrtie), ca să mă pot scula, să-mi dezmoțesc mădulele, doar ca să-mi fac poftă să mă întind din nou pe canapea și să zac acolo inert. Așa am trăit ani în șir și, dacă stau să mă gîndesc bine, zile după zile, fără sfîrșit. Dă-mi mîna ta, iubito, ca să urmeze tot atîtea zile frumoase fără sfîrșit! Mîna ta frumoasă și iubită pe care îndrăznesc s-o cuprind.

Franz

În românește de
Nora Iuga

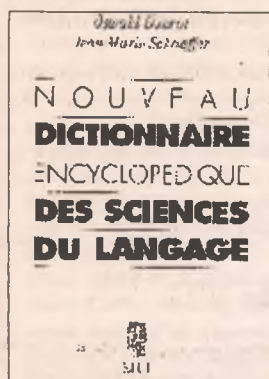
Desen de J. Riekhoff, reprodus din Der Spiegel

cat pe spate, cu picioarele împingînd tăblia patului! Avem talente atît de diferite. Eu sînt marele orator în pat, tu marea scriitoare de scrisori în pat. Cum reușești asta? Nu mi-ai descris încă felul tău de a scrie scrisori în pat.

Nu sînt mulțumit de nici una din logodne, deși la cea a lui Max am contribuit poate, sfătindu-l să ia o decizie; iar, în ce privește logodna surorii mele, n-am fost niciodată împotriva. Cu toate astea, sînt un profet mîncinos și un prost cunoscător de oameni, după cum mi-o demonstrează căsnicia surorii mele măritate, la a cărei logodnă m-a cuprins aceeași disperare. Sora mea fusese înainte o ființă greoaie, imposibil de mulțumit, posacă și neglijentă. Acum, datorită acestei căsnicii, și-a împlinit existența prin cei doi copii care o umplu de fericire. Și, totuși, nu mă pot îndoi de talentul meu în a cunoaște oamenii, deoarece, în general, el nu e contrazis de fapte, așadar s-ar putea să aibă un temei mai profund, deși probabil tocmai de aceea îi dau presupusei mele cunoașteri a oamenilor aparența prostiei. Atunci de ce sufăr într-un mod atît de ciudat de pe urma acestei logodne, de parcă m-ar lovi pe loc o nenorocire neașteptată, de vreme ce orice presupunere nu poate să privească decît viitorul, iar principalii implicați sînt neașteptat (mă mîhneste oare acest neașteptat?) de fericiri, în sfîrșit, chiar eu însumi nu particip aproape deloc personal și nemijlocit la aceste chestii legate de logodnă și de nuntă. (Ieri seară, viitorul meu cumnat mi-a spus, fără urmă de răutate și fără nici o aluzie la cumplita mea lipsă de participare, pur și simplu, în glumă: "Bună

Un nou dicționar enciclopedic

◆ La mai bine de două decenii după o primă ediție realizată de

Oswald Ducrot și Tzvetan Todorov a *Dictionnaire encyclopédique al științelor limbajului* (Editi-

ons du Seuil, Paris, 1972), aceeași editură tipărește o a doua ediție a importante sinteze, sub titlul *Nouveau dictionnaire encyclopédique des sciences du langage*, coordonată acum de Oswald Ducrot și Jean-Marie Schaeffer, cu colaborarea a încă șase specialiști, printre care și T. Todorov. Față de prima apariție, acest volum nu e o simplă "aducere la zi", ci reprezintă o restructurare și o înnoire a interpretării fenomenelor lingvistice, cu eliminarea perspectivelor devenite inactuale și considerarea altora drept simple "eta-

pe istorice" care și-au pierdut pozițiile centrale deținute în anii '70. Lingvistica se întâlnește aici cu poetica, retorica, stilistica, psiho- și sociolingvistica, precum și cu semiotica și filosofia limbajului. Cele patru secțiuni ale noii ediții (*Școlile*, *Domeniile*, *Conceptele transversale*, *Conceptele particulare*) ilustrează astfel nivelul actual al cercetărilor consacrate acestei problematice, oferind prețioase repere științifice tuturor celor interesați de domeniul lingvisticii și de studiul literaturii.

B. Fundoianu într-o revistă belgiană

◆ Ultimul număr al revistei *L'arbre à paroles* (septembrie-octombrie 1995) editată de Casa Poeziei (Maison de la Poésie) din Amay, Belgia, este consacrat integral lui Benjamin Fondane (1898-1944). Deschis de studii introductive semnate de Monique Jutrin (*Poésie et prémonition*) și Michel Carassou (*L'Exil et le royaume*), acest număr cuprinde note biografice, o bibliografie a operei (alcătuită de M. Carassou), texte de "artă poetică" (prezentate de M. Jutrin) extrase din *Fals traité de esthétique* (1938), *Rimbaud golanul* (1933), *Baudelaire și experiența abisului* (1947) și pagini din opera poetică (poeme românești prefăcute de Ovid S. Crohmălniceanu, fragmente din poezia de limbă franceză, printre care și cele din textele tipărite în revistele de avangardă *Integral* și *unu*).

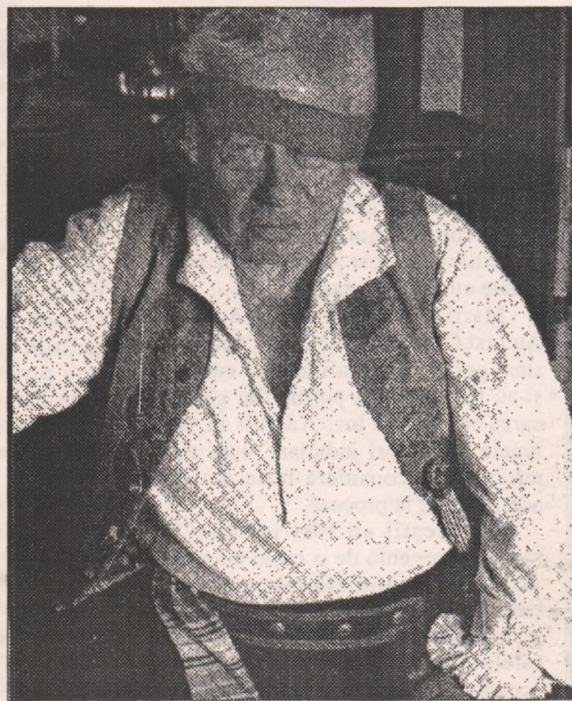
Pancho

◆ Născut în Venezuela, Pancho și-a văzut caricaturile publicate în presa din Uruguay, Argentina (unde a trăit o vreme), Mexic, Columbia și Brazilia, înainte de a cuceri Franța. O expoziție cu desenele sale recente (1990-95) asupra actualității pe care o ilus-

trează în "Le Monde" și "Le Canard enchaîné", dar și cu portrete de scriitori apărute în "Magazine littéraire" este deschisă la Casa Americii Latine din Paris. În imagine - autoportretul caricaturistului.

Mailer deghizat

◆ După cartea despre asasinarea lui Kennedy, *Oswald, un mister american*, prolificul Norman Mailer a mai publicat recent una, *Portretul lui Picasso tânăr*, și pregătește un roman despre Melville. Pentru "Times Magazine" care a propus, de Halloween, unor scriitori să se deghizeze în eroii lor preferați, Norman Mailer a pozat costumat în căpitanul Achab, comentând: "orice scriitor e puțin monomaniac, iar Achab e monstrul nostru, al tuturor".

Asocială dar angajată

◆ De multă vreme suedeza Kerstin Ekman, în vârstă de 62 de ani, se prezintă ca "scriitoare și asocială". Trăiește într-o casă izolată între lacuri și păduri, la 700 km nord de Stockholm, și scrie romane ce se bucură de o largă apreciere. Este a doua femeie, după Selma Lagerlöf, care a fost primită în Academia Suedează (cea care decernează Nobelul pentru literatură), dar a demisionat acum șase ani, indignată de refuzul Academiei de a lua poziție față de condamnarea la moarte a lui Salman Rushdie de către puterea iraniană. Ultima sa carte, *Evenimente pe malul apei*, a primit anul trecut cea mai înaltă distincție literară din Europa de Nord, Premiul Consiliului Nordic.

Scriitoare multimedia

◆ Scriitoarea mexicană Laura Esquivel este îngrijorată. Primul ei roman, *Como agua para chocolate* a fost un succes, iar adaptarea cinematografică a făcut înconjurul lumii. Cel de al doilea, *La ley del amor*, apărut de curând la Ed. Plaza & Janés din Barcelona va mai avea același noroc? Pentru a-și

atrage cititorii, cartea e ilustrată cu benzi desenate și se vinde împreună cu un compact-disc ce reunește arii de Puccini și dansuri mexicane. Laura Esquivel - precizează "El País" - e o scriitoare multimedia. Intuiția ne face să credem că romanele ei seamănă cu seriile sud-americe.

Fernando Arrabal

Poeme

Cum ar putea fi "poemele" unui dramaturg al absurdului ca Arrabal altfel decât situații dramatice *in nuce*, ipostazieri ale umanului (și infraumanului) redus la esență și împins la limită, acolo unde adevărul e caricatural și grotesc, lăsând totuși să se bănuiască un patetism repede înăbușit de pudoarea suferinței.

Puricele

Aș oploși bucuroși
puricele.
Aș da orice ca mina mea
dulap să fie-ntr-un castel mareț
ca să îl găzduiesc pe-acest
vampir.
O, cum mi-aș mai deschide
porii
și cum i-aș pune la picioare
vinele,
iar sîngele eu i l-aș da bacșiș.
Ce abstenență la substanță
spre-a se hrăni doar cu
esență!
La o asemenea împărțire se
cuvine
să ai o dispoziție sublimă.
Cui numai inima o vrea,
vai, electronica-i oferă
mult prea puțin,
așa că săltărețul cel micuț,
lipsit de sînge locul socotindu-l,
făcutu-s-a pe dată nevăzut.

Termita

De-atîta lăcomie
masa termitei este cît o casă,
și tot se plînge că n-are
de-ajuns.
La prînz mîncă pînă nu
mai poate,
iar cina-i e și mai
îmbelșugată.
Temnițe-i sînt și ciorba, și
tocana,
pîrnaie pentru-a dumisale
facultăți,
și-anticipat cosciug de lemn
confectionează cu
hulpave-nghitură.
Preferă să se spargă
de-mbuibare
decît să se usuce-nfometată.
Își satură voracitatea cu nutreț,
dar nu și cu substanțe
nutritive.
Mîncînd mereu și mult,
puțin cîte puțin
se-mprăstie nutrețul lăcomiei,
iar reședința-i de rumegătură
se năruie pe dată.

Libarca

Trăiește-n întineric
și singuratică libarca,
căci la vedere stau doar cei
binevăzuți.
Conspiră toate spre a o jigni.
Așa a fost făcută:
tăciune pe spinare
și urmă puturoasă pe unde-și
face veacul.
N-are-ncotro, așa că se
descurcă,
nu însă fără-amărăciune
resemnată.

Între minunile pe care le oferă
noaptea,
cel mai puțin încîntată e de
sine însăși.
Cu cît mai bine se cunoaște,
cu-atîta se admiră mai puțin.
Mereu aleargă pentru a se
pierde
în vanitatea ei pierdută.

Și-așa de îndeobște-i
ponegrirea,
că răuvăzuta
de cei ce ar putea s-o vadă
se ascunde
după stindardul cel mai ticălos.

Țîntarul

Își dichisește liniile scurte
Țîntarul
cu vitejia sprintenelii sale
și exigențele precise-ale
esenței.
Segmentele picioarelor lui
marchează distanța
dintre viață și abis.

Îmi plec urechea la zumzetul
lui savant,
ce-i savantlic superfluu la
insectă
și e prolix pentru acela ce nu
vrea să-l audă.

În românește de
Andrei Ionescu

Și

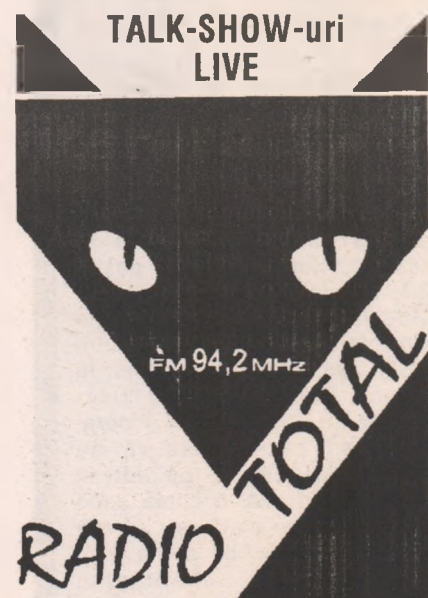
◆ Richard Price (în imagine) povestește în revista "Interview" colaborarea sa cu Spike Lee la filmul *Clockers*, adaptat după romanul său. "Dacă vedeți pe genericul unui film semnul & între numele scenariștilor, înseamnă că doi tipi s-au așezat la aceeași masă și au scris un scenariu. Dacă vedeți conjuncția și

între nume, înseamnă că unul a scris și apoi a venit altul și a refăcut totul, altfel. Spike Lee a rescris scenariul, imprimîndu-i puternic amprenta sa. Mesajul e onorabil, dar nu e al meu".

un radio actual

în fiecare zi, de luni până vineri,
puteți audia la Radio Total, între orele 22.00-24.00

637.37.90; 637.56.45

Luni:	Război și pace	◆ Mihai Tatulici
Mărti:	Căinele de pază	◆ Cornel Nistorescu
Miercuri:	Punct și virgulă	◆ Carmen Bendovski
Joi:	Fiți întreprinzători	◆ Teme economice
Vineri:	Taxiul de noapte	◆ N.C. Munteanu

Revista revistelor

LA MICROSCOP

Farsa Valahă

Ultimul număr de anul trecut al revistei **ORIZONT** vrea să dărîme o prejudecată (nu doar) bănăţeană prostească: aceea că Moldova ar fi cea mai înapoiată zonă a ţării. În editorialul său, Mircea Mihaieş demonstrează cu nume că în Moldova se face cultură de înaltă calitate (reluăm din înşiruire doar cite-

va: Mihai Ursachi, Emil Brumaru, Luca Piţu, Al. Zub, Liviu Antonesei, Al. Călinescu, Sorin Antohi, Mihai Dinu Gheorghiu, Nichita Danilov, Lucian Vasiliu, Ioan Holban...) şi că Iaşul, "privit cu prea multă condescendenţă de către «europeni» din vestul şi sudul României", a fost şi este "un spaţiu hărăzit dumnezeiesc de Părintele culturii". ♦ Dintre excelentele pagini iaşote ce susţin afirmaţiile editorialistului, cel mai mult ne-a încântat dialogul imaginar al Adrianei Babeţi cu Luca Piţu, o idee stranică, venită la ananghie: Magistrul întîrziind peste măsură răspunsul la întrebările redacţiei iar numărul fiind de neconceput fără de el. Adriana Babeţi a conceput dialogul "nu din gură, ci din carte", din cărţi, decupînd zelos din *Naveta esenţială*, *Însemnările Magistrului din Cajvana*, *Sentimentul românesc al urii de sine*, *La Cafeneaua hermeneutică*, *Fragmente dintr-un discurs in(?)comod* şi *Eros, Doxa & Logos* - răspunsurile hermeneutului bahluiian, ba chiar şi o parte din întrebări. Rezultatul, două pagini de revistă, scilicet, un concentrat de *dazu Pitzu in fessenistischer Zeit* cu toată doxa, logosul şi erosul lui zburdalnice şi rizicioase. ♦ Nici nu ne putem decide ce să alegem ca mostră din jucăreaua

piţuleano-babeţiană în care "gustul nebunesc pentru ludic transformă cea mai searbădă idee într-o gaya scienza de-o virilitate ce poate atinge priapismul". ♦ Înfigîndu-şi colţisorii în jugulara textuală, autoarea dialogului imaginar suge următorul răspuns la întrebarea "ce-ai vrut să zici cu chestia aia cum că subconştientul tău e o bibliotecă?": "Secre-tomania bolşevizatoare în general, aceea nord-coreeană în particular, ele au ceva muieresc: se înşolesc, aşadar, cu mii de fuste protectrice pentru că în poală nu au nimic, decât - cu siguranţă - absenţa de *lingam*, decât intaribilă invidie pentru bărbătesc. De aia şi suferă. Dacă admitem că în Occident a triumfat domnul Spirit şi că în Est, o vreme măcar, a domnit tovarăşa Materia (căci Partidul e neutru în română, feminin la ruşi ori la nemţi), putem concede că stalinismul marxist suferă de un puternic complex al castrării, ce îl marchează durabil, că fantasmează să depăşească Apusul, adică să aibe ceva mai lung sau să se întindă mai mult decât acela. Disidenţii au insistat, decenii de-a rândul, cu argumentări sardonice, cu demonstraţii patetice, cu persuaziuni îndurerate, că Materia, diabolică leliţă, nu posedă nemica sub fustiţă, că de avut are penurie, al cărei semn distinctiv e borta: Ce ai, taţo, în chiloţi?/ Biblioteca pentru toţi." ♦ Ca în orice interviu, nu putea lipsi, în final, *proiectul*. Acesta se numeşte *Farsa Valahă*: "Nu o imaginez mallarméan, ca o farsă pură, fără farsor, fără public hlizitoriu, ci puţin gnostic, în locul demiurgului cel prost băgînd un trăgător de sfori bine intenţionat, însă mediocru până la cenuşiu, zăpăcit până la răsul gurlui, *trickster* de trei parale. valahii moderni sunt personaje scăpate din trei opere literare; ale lui Budai-Deleanu, Caragiale şi Eminovici. Din opera primului se trag cei cu sentimentul acut al ţigăniei naţionale, invocată de Mihai Ursachi în manifestul antistănescian; din a ultimului - vestejitor al stăpînilor isteia naţii: fonfi, flecari, bălbăiţi, huseni cu gura strâmbă, găgăuzi, labagii fără gât, parlamentari şi alţi flocari - purced exaltaţi, cioranienii, grandomanii pe dos", iar din Caragiale, "...cei cu sentimentul românesc al farsei, ce-s undeva pe la mijloc, între ţigănie şi nulitatea extraordinară, demnă de premiul Nobel pentru eşec. (...) Români, ei, sunt aleşi de Marele Farsor, de regizorul secret, de arhonte ascuns, de rectorul acestui holon, spre a juca - nu în marea piesă mundană (unde ai sacru, ai bube, mucigaiuri, noroi, moroi, coroi: unde ai de toate, inclusiv corole minunate) ci - pe micuţa scenă dada-nubiană". ♦ Admiraţiei exprimate caragialian de talmăcitoarea *Dandysmului*, ubuniversitarul îi răspunde cu modestie: "Fac şi eu ce pot. *I fuck what I can*".

Inventatorii

Dacă la noi revistele ar fi citite cu seriozitate cel puţin de reprezentanţii concurenţei lor, azi nu ne-am plînge de absenţa polemicilor. **CUVÎNTUL** pe decembrie e ceea ce se cheamă un număr care stîrşeşte replici chiar şi după sfîrşitul anului. Aşa de pildă micul eseu al lui Horia-Roman Patapievici intitulat *De ce îmi displace naţionalismul nostru*. Respingînd naţionalismul de faşadă, autorul precizează: "Iubesc virilitatea celor care ştiu să-şi facă destinul prin curaj şi nu am încredere în lucrurile obţinute prin hazard, umilintă sau haţrul altora. Tot ce nu obţii prin străduinţă abilă, inteligenţă, tărie de voinţă şi caracter se va dovedi mai tîrziu un dar grecesc". Cine a citit eseurile lui Pata-

Procesul de la Târgovişte

UN ZIAR din Bucureşti şi-a propus să sponsorizeze rejudecarea procesului Ceauşesţilor. La prima vedere, ideea e bine venită, dar ea conţine o uriaşă doză de umor negru. Tocmai Ceauşesţii, cei care au crezut pînă în ultima clipă că totalitarismul va dispărea în România cînd va face plopul pere, vor fi rejudecaţi, postum, cu balanţa unei justiţii democratice. Sau mai bine zis în curs de democratizare.

Revăzut astăzi, procesul de la Târgovişte e în mare parte nedrept. Cum e posibil, te întrebi acum, ca avocatul să-i acuze pe cei pe care ar fi trebuit să-i apere? Cum e posibil ca administrarea probelor să se fi făcut atît de sumar şi după ureche? Cum e posibil ca un proces de o asemenea gravitate să se fi încheiat după o singură înfăţişare? Şi astea sînt doar cîteva dintre întrebările pe care le provoacă, azi, procesul Ceauşesţilor.

Dar toate aceste întrebări foarte fireşti ni le punem acum. În decembrie '89, cînd ideile despre justiţie ale cetăţeanului român erau contaminate de injustiţia proceselor în care vinovăţia era transmisă în plic judecătorilor, Ceauşesţii au avut parte de un proces comunist. Şi cum cei doi au avut puterea în ultimii 23 de ani, colorînd comunismul după propriile lor indicaţii, ei au fost judecaţi în conformitate cu justiţia ceauşistă.

Marile întrebări sînt însă altele. Au fost Ceauşesţii victimele unui asasinat politic? cum afirmă azi cei care şi-au făcut capital politic din glorificarea memoriei lor. Au fost ei victimele unei erori judiciare, cum afirmă cei care consideră false probele administrate la proces?

Ceauşesţii au fost judecaţi în regim de urgenţă de o curte marşială, asta după ce o uriaşă mişcare populară i-a îndepărtat de la putere. Ceauşismul se compromisese încă din zilele Timişoarei, iar la Bucureşti această compromitere s-a adîncit iremediabil. Ceauşesţii intraseră în război cu poporul pe care-l conduceau. Mai mult, încercaseră să inducă în rîndurile populaţiei o stare de spirit

producătoare de război civil, pînă să fie repudiaţi şi de locuitorii capitalei. Nu erau acestea argumente suficiente pentru un proces de înaltă trădare? Faptul că Ceauşesţii încercaseră să folosească armata drept instrument personal de supravieţuire politică nu era motiv de convocare a unei Curţi Marşiale care să-i judece?

Să ne reamintim şi de împrejurările în care a avut loc acest proces, imediat după o reprimăre sîngeroasă îndreptată împotriva celor ce contestau regimul şi în timpul unei stări de nesiguranţă generală, o bună parte dintre întrebările pe care ni le punem azi despre procedura de urgenţă întreprinsă în procesul de la Târgovişte nu-şi mai are locul. Dacă Ceauşesţii ar fi cedat puterea fără vărsare de sînge, procesul lor ar fi fost o monstruo-zitate, în varianta sa de la Târgovişte. Însă ei au fost izgoniţi din fruntea ţării şi milioane de cetăţeni ai României s-au declarat de acord cu îndepărtarea Ceauşesţilor de la putere. Rejudecarea procesului lor e un lux al democraţiei autohtone, nu o necesitate a justiţiei române. Fiindcă, în cele din urmă, indiferent de viciile de procedură sau de excesele curţii, rămîne dreptatea verdictului.

S-a făcut dreptate fără justiţie la Târgovişte? După mine, s-a făcut dreptate cu justiţia acelei vremi. Iar cei care s-au aflat în completul de judecată de la Târgovişte pot fi acuzaţi că s-au grăbit acum, dar nu în împrejurările de atunci. Iniţiatorii acestui nou proces şi-ar putea cheltui mai bine banii ocupîndu-se de procesele discutabile în curs de judecare. Ceauşescu nu e un Dreyfus al zilelor noastre, ci un dictator cu uriaşe păcate dovedite. Cine le-a uitat are memorie scurtă sau, mai rău, încearcă să le facă uitate. Iar cine vrea să facă din cazul Ceauşescu un nou cap de afiş în justiţia română ignoră că ceauşismul, ca stare de spirit, nu admite democraţia. Fireşte că dezgroparea juridică a lui Ceauşescu e un succes de presă, dar ea poate duce la redemonizarea justiţiei noastre prin exces de procedură.

Cristian Teodorescu

Pentru cititorii din străinătate

Puteţi face abonamente direct la redacţie, la tarifele de 104 \$ S.U.A. pe an pentru ţările europene şi 130 \$ S.U.A. pe an pentru ţările extra-europene. Plata se poate face prin C.E.C. la dispoziţia Fundaţiei "România literară" pe adresa Fundaţiei "România literară", Bucureşti, Of. poştal 33, c.p. 50, cod poştal 71341, România sau prin dispoziţia de plată a sumei în contul 1520.796.1000.89 deschis la Banca Română pentru Dezvoltare (B.R.D.), Filiala Pipera, Bucureşti, caz în care vă rugăm să ne trimiteţi pe adresa redacţiei, în plic, o copie după dispoziţia de plată şi adresa dvs. completă. În sumă sînt incluse toate cheltuielile poştale şi de expediere. Se pot încheia şi abonamente pe un trimestru sau un semestru, pentru o sumă proporţională.

România
literară

Calea Victoriei 133, Bucureşti, sector 1. Telefoane: 650.62.86; 650.33.69; 659.35.42.
(foto). Fax: 650.33.69. Luni, marţi, miercuri, joi: 13-19; vineri: 9,30-13.
Abonamente: 3 luni - 7.800 lei; 6 luni - 15.600 lei; 1 an - 31.200 lei; ISSN 1220-6318

Tipar: grupul drago print
TIPOGRAFIA FED, Calea Rahovei 147,
sector 5 - Bucureşti; tel: 335.93.18; fax: 311.33.75

16 pag.- 600 lei

Cronicar